№ 125 ԿԻՐԱԿԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 7

1907

ԵՐԵՍՈՒՆ-ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԿԻՐԱԿԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 7 № 125

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՕՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“
Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“

Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կօպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ԼՐԱԳԻՐԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ ԱՐԺԷ

ԵՐԵՔ ռուբլի

Մի ամսվայ համար 1 ռուբլի

Հանգուցեալ Շխալիի այրին և որդին յայտնում են ի գիտութիւն հայ հասարակութեան, հոգևորականութեան և հանգուցեալի ընկերների, որ այսօր, կիրակի, Խօջիվանքի գերեզմանատան մատուռում հանգուցեալ

ՇԽԱԼԻ-ՍՏԵՓԱՆԻ

մահվան տարեդարձի առիթով կատարվելու է պատարագ և հոգեհանգիստ: Պատարագի սկիզբն է ուղիղ ժամը 11½-ին առաւօտեան: (առ.) 1—1

„ՅՈՒՇԱՐԱՐԻ“

№ 8-ի բովանդակութիւնը 4-րդ երեսում: (առ.) 1—1

Երեկոյեան դասընթացքներ մայրերի եւ դաստիարակչուհիների համար

Ս. Վ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ-ԵՐԿԱՅՆԱԲԱԶՈՒԿԻ

(Միքայէլեան պրոսպ. № 138)

Պարապմունքների առարկաներն են՝ մանկավարժութիւն, մանկավարժական հոգեբանութիւն, մարդակազմութիւն և ֆիզիօլոգիա, առողջապահութիւն (գլխաւորապէս մանկան), առաջին օգնութիւն հասցնելը, կենդանաբանութիւն և բուսաբանութիւն, առօրեայ կեանքի քիմիա, մանկական պարտէզների թէօրիա, գործնական պարապմունքներ մանկական պարտէզներում: Ունկընդրուհիների ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 28-ից: Պարապմունքների սկիզբն է հոկտեմբերի 9-ից:

(առ.) (7, 9, 11, 14, 18, 21) 1—6

ԲԺԻՇԿ

ԳՐ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ

Վեներական և նորոգեց հիւանդների ընդունելութիւնը ներքին և երեխայոց հիւանդ. ամեն օր առ. 11—12 ժ., երեկ. 5—6 ժ. Միքայէլեան փողոց, տ. Արամակլիսեանի № 67: առ. (կ. չ.-ու.) 8—10

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ. Վերջին տեղեկութիւններ. Ընտրութիւնները Կովկասում. Դարձեալ մի քանի խօսք.ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Փոքրիկ նկատողութիւններ. Ժողովրդական համալսարանի շուրջը. Պետական դումայի ընտրութիւնների մասին. Դպրոցներում- Զինուորական հոգևորականութիւնը և բիւրօկրատիան. Թատրոն և երաժշտութիւն. . Տեղեկութիւններ գաւառից. Ներքին լուրեր. Ոստիկանական տեղեկութիւններ. Ռուսաստանի կեանքից.—ԳԻՏ. ԳՐԱԿ. ԳԵՂ. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ — ՅՈՒՅՑԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Եւրոպական կեանքից:

ԴԷՊՔԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

II

Բերլինի «Տագեբլատտ» թերթը գտեղել է այն խօսակցութիւնը, որ իր աշխատակիցը ունեցել է Բերլինի պարսից դեսպանի պաշտօնակատար Ցովհաննէս խան Մասեհեանի հետ: Վերջինս յայտնել է, որ բոլոր զրոյցները Մահմէդ-Ալի Շահի կրիտիկական դրութեան և նրա դէմ հետզհետէ աճող դժգոհութեան մասին սաստիկ չափազանցված են: Եթէ ճիշտ է այն լուրը, թէ Թէհրանի մզկիթներից մէկում Շահի հօրեղբօր՝ Զիլլի-սուլթանին Շահ են հրատարակել, այդ ցոյց է տալիս միայն այն, որ Պարսկաստանում, ինչպէս և ամեն մի երկրում, կան մարդիկ, որոնք դժգոհ են այժմեան կառավարչից: Սակայն այսպիսի դժգոհներ շատ չեն, և նրանք միայն մուֆթանատիկոսներ են և հին ըէժիմի կողմնակիցներ: Իսկ ընդհանուր առմամբ, Շահը վայելում է ժողովրդի սէրը, որ հաւատում է նրա բարի դիտաւորութիւններին և հասկանում է, թէ ինքնակալական ըէժիմից սահմանադրական ըէժիմի անցնելը չէ կարող կատարվել առանց ժամանակաւոր ցնցումների:

Գալով անգլօ-ռուսական համաձայնութեան՝ դեսպանը արտայայտել է հետևեալ կարծիքը. այդ համաձայնութիւնը շատ շահաւէտ է Պարսկաստանի համար, որ սաստիկ մնասվում էր Ռուսաստանի և Անգլիայի մշտական մրցութիւնից: Այժմ Պարսկաստանը կարող է միայն շահվել ազդեցութեան շրջանների բաժանումից, որովհետև այդ բաժանումը վերջ է դնում Ռուսաստանի և Անգլիայի միջև եղած տարաձայնութիւններին, մանաւանդ որ երկու մեծ պետութիւններն ևս երաշխաւորել են նրա անկախութիւնը:

Աւելի վտանգաւոր է,—շարունակել է դեսպանը,—երկրի այժմեան արտաքին դրութիւնը, այն է Թիւրքիայի հետ ունեցած սահմանագլխային վէճը. Թիւրքիան, օգտվելով այն ներքին ճգնաժամից, որ այժմ կրում է երկիրը, գրաւել է պարսկական տէրրիտորիայի մի մասը: Մեր կառավարութեան խաղաղասիրութիւնը և համբերութիւնը համարվեցին ժողովրդի կողմից թուլութիւն և անվճռականութիւն և սաստիկ դժգոհութիւն գրգռեցին: Եթէ Բ. Դուռը շուտով յետ կը կանչի իր զօրքերը, գործը կարող է հասնել պատերազմի յայտարարութեան:

Այս յայտարարութիւնից պարզ երևում է, որ ներկայ ճգնաժամին Պարսկաստանի համար ամենևին ձեռնտու չէ իր յարաբերութիւնները վատացնել Անգլիայի և Ռուսաստանի հետ: Քանի որ նրա անկախութիւնը երաշխաւորված է այդ երկու պետութիւնների դաշնագրով, քանի որ ինքն Պարսկաստանը այժմ անզօր է դիմադրելու Թիւրքական յափշտակութիւններին, մէջտեղը, ընդհակառակը, պէտք է դիմել Անգլիային և Ռուսաստանին և, Պարսկաստանը պատերազմի աղէտներից փրկելու համար, խնդրէ այդ երկու պետութիւնների միջամտութիւնը՝ զրաւելու Թիւրքիան և հեռացնելու Թիւրքաց զօրքը երկրից:

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հաագա, 5 հոկտեմբերի

Այսօր կը փակվի կոնֆերէնցիան. երեկոյեան կը ստորագրվեն արձանագրութիւնները, իսկ կիրակի և երկուշաբթի համարեա բոլոր պատգամաւորները կը մեկնեն Հաագայից: («Հ. Գ.»)

—

Ստատս-սեկրէտար Ա. Երմօլովի նախագահութեամբ գործող կենտրոնական բժշկական - մատակարարական յանձնաժողովի՝ Կովկասի Փոխարքայի տրամադրութեան տակ դրած 140,000 ռուբլի փոխառութիւնից բժշկա-սանիտարական կարիքների համար ծախսված է—Գանձակի նահանգի համար՝ 27,235 ռ. 20 կ., Երևանի նահանգի համար՝ 51,381 ռ. 80 կ., Թիֆլիսի նահանգի համար մինչև օրս յատկացրած 5000 ռուբլուց ծախսված է 2400 ռուբլի, իսկ մնացած 2600 ռուբլին կը ծախսվի, ի նկատի ունենալով տիֆ հիւանդութեան տարածվելը:

Այժմ Կովկասի գլխաւոր վարչութիւնը, նկատի առնելով որ նահանգապետներից այլ ևս միջնորդութիւններ չեն ստացվում կրկին լրացուցիչ գումարներ ուղարկելու համար, յիշեալ 140,000 ռուբլու մնացորդ 56,383 ռուբլին ուղարկելու է կենտրոնական յանձնաժողովին:

—

Մոսկվա, 6 հոկտեմբերի

Երէկ գիշեր վերջացաւ հոկտեմբերի 17-ի միութեան կենտրոնական կոմիտէի նիստը, ուր ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան հետ համաձայնութիւն կապելու հարցը վճռվեց բացասական մտքով: («Հ. Գ.»)

—

Օդեսսա, 29 սեպտեմբերի

«Ռուս ժողովրդի միութեան» անդամները գիշերը նորից սկսեցին անկարգութիւններ անել Մօլդավանկայի փողոցներում: Նրանք ատրճանակներով վիրաւորել են և երկաթէ կոթերով խեղանդամել շատ հրէաներ: Դեներալ-նահանգապետ Նովիցկին յայտնել է Պետերբուրգ, որ Օդեսսայում լինում են միայն մանր ջարդեր, այնինչ տեղական լրագիրները չափազանցնում են դէպքերի լրջութիւնը և ազգաբնակութեանը պահում են լարված տրամադրութեան մէջ:

Օդեսսայի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի եղբայրութեան հանձնակատարը, որը միացել էր համալսարանի խորհրդի յարուցած միջնորդութեանը՝ սահմանված քանակից աւելի հրէայ ուսանողներ ընդունելու համար, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը պատասխանել է մերժումով:

Տեղական սոցիալ-դեմոկրատական կազմակերպութիւնը տպագրութեան միջոցով տեղեկացնում է Օդեսսայի կոմիտէտի կալանաւորութեան մասին, որ տեղի է ունեցել պրիտաւ Դելֆինսկու սպանութիւնից յետոյ, և ամենակտրական կերպով յայտնում է, որ կոմիտէտը այդ սպանութեան հետ ոչ մի մեղսակցութիւն չունի: («Ս. Բ.»)

—

Թէհրան, 5 հոկտեմբերի

Քիրմանի նահանգապետ Ֆէրման-Ֆէրմ պրինցի որդի Նուսրեաթ-էդ-Դուլէն հեռագրում է, որ քաղաքի վրա յարձակվող խուժանը յետ է մղված:

Գաւառական խորհրդի ընտրութիւնները կատարելու ժամանակ անկարգութիւններ ծագեցին: Վատահամբաւ անձնաւորութիւնները կամեցան օգտվել դրութիւնից. մի քանիսը յարձակեցին պետական բանկի բաժանմունքի վրա: («Բէյտէր»)

—

Կ. Պոլիս, 6 հոկտեմբերի

Տագանրօգից եկող նաւերի համար նշանակված է հինգօրեայ կարանտին:

Պրինց Ալէքսանդր Պետրովիչ Օլդենբուրգսկին ատոմօբիլով մեկնեց Ռումինիա և Բոլգարիա՝ մինչև Թիւրքաց սահմանագլուխը: («Հ. Գ.»)

—

Խարբին, 28 սեպտեմբերի

Ֆանչեն քաղաքը գրաւել են չինական յեղափոխականները: Դեներալ Լիջուանը յետ նահանջեց և ուղևորվեց դէպի Կուանտունի գլխաւոր քաղաքը՝ դեներալ-նահանգապետ Չժանի «մօտ՝ բանակցելու յեղափոխութեան դէմ կռիւ մղելու միջոցներ ձեռք առնելու մասին: («Ս. Բ.»)

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

—

Հոկտեմբերի 5-ին «Թիֆլիսի կրուժօկի» ամարային շինութեան մէջ կայացաւ ռուսաց կուրիայի ընտր. ընդհանուր ժողովը՝ քննելու համար այն հարցը, թէ անհրաժեշտ է արդեօք բլոկ կազմել հայրենասիրական ընկերութեան և ռուս ընտրողների միութեան միջև, ի նկատի ունենալով որ սեպտ. 30-ի ընտրութիւնները բեկանվեցին: Հռետորները շեշտեցին, որ այդպիսի մի բլոկ անհրաժեշտ է, որովհետև այդ բլոկը թոյլ չի տալ Ռուսաստանում խառվութիւն սերմանող ձախակողմեան կուսակցութիւններին՝ անցկացնել իրանց թեկնածուներին, ևս առաւել՝ որ ձախակողմեան բանակի ընտրողները բլոկ են կազմել սոցիալ-դեմոկրատների հետ:

Մարերի երկար փոխանակութիւնից յետոյ, քուէարկութեամբ տրվեցին հետևեալ հարցերը.—ռուս ընտրողների միութիւնը պէ՞տք է արդեօք ինքնուրոյն դուրս գայ գործելու, թէ՞ պէտք է պաշտպանէ հայրենասիրական ընկերութեան թեկնածուների ցուցակը:

Առաջին առաջարկութեան ձայն տուին 79-ից աւելի հոգի, իսկ վերջինին՝ մօտ 20 հոգի: Այդպիսով ռուս ընտրողների միութիւնը կիրակի օրը ընտրութիւնների ժամանակ կը գործէ բոլորովին անկախ կերպով, ինչպէս ինքնուրոյն ասպարէզ կը գայ և հայրենասիրական ընկերութիւնը:

—

Կովկասի փոխարքայի դիւանատան ժողոված տեղեկութիւնների համաձայն՝ շրջանային և նահանգական ժողովների համար ընդհանուր կուրիայի կողմից առայժմ պատուիրակ են ընտրվել. Բաքուի նահանգում՝ 10 անկուսակցական, 2 միապետական, 2 աջակողմեան և մի կադէտ. Քութայիսի նահանգում՝ 1 անկուսակցական (մատնածների մասին տեղեկութիւն չը կայ). Սև-ծովեան նահանգում՝ 7 անկուսակցական, 2 չափաւորական, 2 կադէտ, 1 կադէտներից ձախ, 1 ծայրայեղ ձախակողմեան, 1 անկ. առաջադիմական և մէկը անյայտ կուսակցութեան պատկանող. Զաքաթալայի շրջանում՝ 3 աջակողմեան, 1 ձախակողմեան. Բաթումի շրջանում՝ 1 անկուսակցական, 2 աջակողմեան, 4 սոց.-դեմ. և 2 առաջադիմական. Գանձակի նահանգում՝ 13 չափաւորական, 9 անկուսակցական, 1 մշակական, 2 առաջադիմական, որոնք պատկանում են մահմեդական բլոկին. Երևանի նահանգում՝ 17 անկուսակցական, 1 չափաւորական, 1 չափ. առաջադիմական, 1 միապետական, 2 ձախակողմեան և 5 դաշնակցական. Տէրէկի շրջանում՝ 23 անկուսակցական, 1 կադէտ, 1 կադէտից ձախ, 1 ծայրայեղ ձախակողմեան. Կարսի շրջանում՝ 12 անկուսակցական, 1 կադէտ (առաջին Դումայի նախկին անդամ Աջարսկի), 1 միապետական. Սուխումի շրջանում՝ 5 անկուսակցական. Կուբանի շրջանում՝ 2 ձախակողմեան. Թիֆլիսի նահանգում՝ 8 սոցիալ-դեմոկրատներ: Մնացածների մասին առայժմ տեղեկութիւն չը կայ:

—

Մօտ օրերս Քութայիսի նահանգում բանտարկել են զիւղական կուրիայից ընտրված պատուիրակ Իլ. Կոպալէիշվիլուն, սոց.-դեմ.:

ԴԱՐՁԵԱԼ ՄԻ ԲԱՆԻ ՄՕՏ

—

«Մշակի» № № 117, 118 և 119-ի առաջնորդողներով մենք պարզեցինք մեր հայեացքը ուսանողներին օգնելու խնդրի մասին:

Ուսանողների կարիքները նոյնպէս պէտք է հոգատարութեան առարկայ լինեն մեր հասարակութեան համար, ինչպէս և ուրիշ կարևոր կարիքներ: Մենք նրանցից խուսափել չենք կարող: Իսկ թէ որքան հնարաւորութիւն կունենանք օգնելու՝ այդ կախված է մեր իրականութեան պայմաններից և մեր հոգացողութիւնից այդ բանի մասին:

Մենք միևնոյն ժամանակ յայտնեցինք, որ այդ խնդրի լուծման համար համեմատական մեթոդը անսխալական չէ, և եթէ նա մի շարք դէպքերում տալիս է օգտաւէտ ցուցումներ, մի ուրիշ շարք դէպքերում նա բերում է սխալ եզրակացութիւնների:

Այսօրվայ համարում տպվող «Փոքրիկ նկատողութիւններ» յօդուածի հեղինակը դարձեալ կանգնում է բացառապէս համեմատութեան և գերադասութեան հողի վրա, որով մթնացնում է հարցի լուծումը:

Եթէ ընդունենք այն սկզբունքը, որ ամեն մի կօպէկ պէտք է ծախսվի համաձայն այն բանի, թէ որն է գերադասելի կարիքը, և ընդունենք իբրև հիմք ժողովրդական մասսային կրթութիւնը, այն ժամանակ մենք պէտք է բացասենք գոնէ ժամանակաւորապէս բոլոր հիմնարկութիւնները բացի տարրական դպրոցից, որովհետև համեմատած ժողովրդական կրթութեան գաղափարի և գործի հետ՝ երկրորդական, երրորդական և քսաներորդական են դառնում թատրոն, մամուլ, ուսանողութիւն, թանգարաններ, ապաստարաններ, հասարակական հիմնարկութիւններ, գեղարուեստական և ուրիշ ձեռնարկութիւններ և այլն:

Այդ առթիվ պէտք է նկատել, որ եթէ գոյութեան կռուի մէջ թոյլ և ընկճված են լինում այն ազգերը, որոնք զուրկ են գրագիտութիւնից և տարրական կրթութիւնից, նոյնպէս ճիշտ է և այն, որ նոյն գոյութեան կռուի մէջ տկար և անվստահ չը լինելու համար կարևոր է բարձրագոյն կրթական պատրաստութիւն ունեցողների պատկառելի թիւ:

Եւրոպական երկիրների մէջ կան շատերը, որտեղ տարրական ուսումը դեռ չէ ընդհանրացած, և սակայն ոչ Ֆրանսիան, ոչ Անգլիան, ոչ Իտալիան, ոչ Աւստրիան և ոչ մի ուրիշ երկիր չէ ջնջում իր միւս կարիքները և չէ խորտակում իր բարձր դպրոցները, որպէս զի նախ ապահովված լինի ժողովրդական կրթութիւնը:

Դէն շպրտել կուլտուրական միւս կարիքները ժողովրդական կրթութեան անունով՝ ամենևին չէ նշանակում գործել ժողովրդի և ազգի օգտին:

Եւ այդպէս չէ կարելի վճռել հասարակական և կուլտուրական հարցերը: Անշուշտ կան դերադաս ու ստորադաս կարիքներ, կան առաջնակարգ ե երկրորդական պահանջներ, բայց գործնական կուլտուրական կեանքը դէն չէ շպրտում այդ կարիքները, այլ աշխատում է իւրաքանչիւրի համար գտնել գոհացման որոշ եղանակ և մի որոշ աստիճան բաւարարութիւն:

Մենք պէտք է այդ եղանակը և աստիճանը, իբրև գործնական մի հարց, պարզենք և գործադրենք: Ա. Ք.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Մեր նախորդ յօդուածում յայտնել էինք այն միտքը, որ մեր տրամադրութեան տակ եղած հասարակական դումարները հարկաւոր է և օգտաւէտ գործադրել մասսային մասաւոր զարգացման համար, քան թէ որոշ թւով անհատների— ուսանողների — ստիպենդիաներ նշանակել:

Այս առթիւ «Մշակի» №№ 117, 118 և 119-ի առաջնորդողներում Ա. Քալանթարը, քննութեան առնելով այս խնդիրը, անում է մի շարք խորհրդածութիւններ, որոնց առիթով կուզենայինք մի քանի առարկութիւններ անել:

Նախ և առաջ Ա. Քալանթարը իր խորհրդածութիւնը յանգեցնում է մի այսպիսի թեզիսի առաջ. «մեզ հարկաւոր է բարձրագոյն կրթութիւն թէ՞ ոչ»: Խնդրի այսպիսի ձևակերպութիւնը, իբրև հետևանք մեր նկատողութիւնների, շատ սխալ է, այլ նա պէտք է քննվի № 119-ում գրվածի ձևով, այն է՝ որ «ունենք մի դուստր, դիցուք 1500 ռ., և այդ փոքրը մի կողմից իբրև դիւրական համայնքը, միւս կողմից մի չքաւոր ուսանող, և պէտք է վճռել ուստը տալ. և միանգամայն արդարացի վճռվում է այնտեղ և եթ այդ հիմնական հարցը—որ դիւրական դպրոցին պէտք է յատկացնել:

Այժմ անցնենք պ. Քալանթարի ձևակերպութեանը՝ «թէ անհրաժեշտ է բարձրագոյն

շարունակութիւնը տես հետևեալ էջում

կրթութիւնը։ Անհաւասիկ մեր հաւատամքը, creda-ն կրթութեան խնդրի առիթով։

Առաջին. պարտադիր եւ ձրի ստորին կրթութիւն։

Երկրորդ. ձրի, բայց ոչ պարտադիր միջին և բարձր կրթութիւն։

Կրթութեան այս ձեւով լուծումը և վճիռը ի հարկէ միմիայն կարող կը լինի ամբողջ պետութիւնը իր վրա վերցնել, բայց քանի որ դեռ այդպիսի բան չը կայ ու չի էլ մօտիկ ապագայում նախատեսվում լուծումը, ուստի իւրաքանչիւր օգնութիւն, իւրաքանչիւր նպաստ ու ջանք պէտք է գործադրվին մեր կարծիքով կրթութեան խնդրի լուծման վերա յիշված եղանակով, նախ պարտադիրը, կը նշանակէ և անհրաժեշտը, ապա ոչ պարտադիրը։

Ա. Քալանթարը մի շարք օրինակներ բերելով մեր նորագոյն գրականութեան վերաբաններից և ցոյց տալով նրանց խոշոր դերը մեր կեանքում, կարծես թէ ուզում է ասել՝ եթէ չօգնէինք ուսանողներին—այդպիսիք կարող էին չը լինել. բայց դա օրինակ և արդարացնող չէ մեր կարծիքը ջրելու համար. նախ՝ յիշված գործիչները բարերարված չէին հասարակութիւնից և երկրորդ՝ եթէ այդպիսի ֆանատիկոսները կարիքի մէջ լինէին և հասարակութիւնը չօգներ, նրանք ժայռ-արգելքները կը կտրէին և իրանց նպատակներին կը հասնէին։ Այդպէս են բերած օրինակների նման ֆանատիկոս գործիչների յատկանիշները։

Պարսկաստանի և Տաճկաստանի օրինակները նմանապէս արդարացնող չեն. այդ տեղերի համար միմիայն կարելի է գնել այսպիսի խնդիր. «ունենալ թէ՞ ոչ համալսարան». և մենք կասէինք Ա. Քալանթարի հետ, որ, այո, անհրաժեշտ հարկաւոր է համալսարան, և երբ լինի այդպիսին՝ առանց մի առանձին ջանքերի սովորողների անագին լեգէօն կը գոնվէր, օրինակ այդ երկիրների ուսանողութիւնը եւրոպական համալսարաններում, իսկ եթէ Պարսկաստանի և Տաճկաստանի զրաղէտները անպէտք են իբրև գիտակից մասսա, դրա իսկական պատճառը պէտք է փնտռել ուսման ոչ բաւականաչափ կազմակերպութեան մէջ, ուր փոխանակ գիտութիւնների՝ տարիների ընթացքում մտքերը բթացնում են մոլեռանդ կրօնական գրութիւններով։

Ուրեմն այսպիսով ի նկատի առնելով, որ մենք տասնեակ տարիներ օգնել ենք ուսանողութեան, որպէսզի նա աշխատի մասսայի համար, բայց մասսան ճնացել է խաւար, ուրեմն մեր յոյսերը չեն արդարացել, ի նկատի առնելով որ մասսան ուժգին կերպով ձգտում է դէպի լոյս, գիտութիւն, ի նկատի առնելով որ մեր հասարակական միջոցները շատ սուղ են, ի նկատի առնելով որ բացի ստիպենդիանտները բազմաթիւ ուսանողութիւն ունենք իրանց միջոցներով սովորող, ի նկատի առնելով որ ուսանողները եթէ ուզենան կարող են իրանց հալալ քրտինքով շարունակել իրանց ուսումը, ինչպէս այդ նկատվում է ուրիշ ազգերի մէջ, մենք նորից շեշտում ենք, որ եղած բոլոր հասարակական գումարները պէտք է անմիջապէս (առանց երրորդի միջոցով) գործ դնել հասարակութեան վրա, իսկ մասնաւոր բարերարներին համոզել, որ նրանք ևս փոխանակ ստիպենդիաներ բաժանելու, ուղղակի բանան դպրոցներ մասսայի համար, որտեղից կը դուրս գան բազմաթիւ ուսանողներ, որոնք իրանք իրանց ջանքերով կը բերէին մեզ համար բարձրագոյն կրթութեան պտուղները։

Շիրին

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«Մշակի» անցեալ համարում մենք հաղորդել էինք, որ Թիֆլիսի ժողովրդական համալսարանի հայկական սեկցիայի վարչութիւնը մշակել է դասախօսութիւնների մի շարք, որոնք պէտք է կարդացվեն հոկտեմբերի 15-ից Ներսիսեան դպրոցի շէնքում։

Հասարակական - իրաւաբանական գիտութիւններից դասախօսութիւններ կը կարդան հետևեալները՝ 1) Քաղաքատնտեսութիւնից—Գ. Խաժակ, 2) Քաղաքատնտեսութեան պատմ.—Լ. Նազարեան, 3) Աշխատաւորական կազմակերպութիւնները—Ե. Թոփչեան, 4) Գործարանական օրէնսդ.—Ա. Արեղեան, 5) Քաղաքացիական իրաւունք—Տ. Յովհաննիսեան, 6) Պետ. իրաւունք—Գ. Խատիսեան, 7) Քրէական իրաւունք—Ս. Արծրունի։

Գրականութիւն եւ պատմութիւնից

1) Հայոց նոր-գրականութիւն,—Ս. Յակոբեան, 2) Հայոց հին-գրականութիւն—Ս. Տէր-Աւետիքեան, 3) Հայոց պատմութեան նորագոյն շրջանը—Ե. Թոփչեան, 4) Ընդ. պատ. (հին դար)—Լ. Բարայեան, 5) Արևելքի պատմութ.—Հ. Առաքելեան, 6) Արևելքի քաղաք. պատմ.—Ե. Լալայեան։

Բնագիտութիւնից

1) Քիմիա և ֆիզիկա—Մուշեղեան, 2) Բուսաբանութիւն—տ. Զօրեան, 3) Տեսակների ծագումը—Ս. Բալաղեան, 4) Անատոմիա, Առողջապ. Ֆիզիօլոգիա բժ.—Վ. Արծրունի։

Պարապմունքները կը սկսվեն ժամը 6-ից մինչև ժամը 9-ը. ամեն անգամ երեք ժամ, բացի շաբաթ օրից, երբ կը լինի 2 ժամ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

—

✦ Պետերբուրգում սեպտեմբերի 28-ին Նեվայի պահակատան մօտերքը կալանաւորվել է մի մանուկ, որը տարածելիս է եղել ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան թեկնածուների թերթիկները։ Մանուկը կարճատև կալանաւորութիւնից յետոյ ազատվել է, իսկ թերթիկները գրաւվել են։ («Р. В.»)

✦ Աշխատաւոր խմբակի Պետերբուրգի կոմիտեի վերջին նիստում որոշված է, որ եթէ ձախակողմեան բլոկին յարող ազգային կամ անկուսակցական կազմակերպութիւններից մէկին ու մէկը առաջադրէ Գրիգորիյ քահ. Պետրովի թեկնածութիւնը, այն ժամանակ աշխատաւոր խմբակը իր արդելքն է դնում նրա վրա և ոչ մի դէպքում չէ ուզում քուէարկել նրան։ («Р. С.»)

✦ «Ռուս ժողովրդի միութիւնը» սեպտեմբերի 28-ին գոհացողական մաղթանք է կատարել Պուրիշկևիչին պատուիրակ ընտրելու պատճառով։ Անդամներից մի քանիսը սակայն նուաստացրել են այդ հանդէսը, յայտնելով որ եթէ Պուրիշկևիչին ու Կրուշևանը առաջվայ նման կը շարունակեն սկանդալներ անել Դումայում, այն ժամանակ «ռուս ժողովրդի միութիւնը» ժողովրդի մէջ ծաղրից բացի ուրիշ ոչ մի բան չէ կարող վաստակել։ («Ն. Ս.»)

✦ Սեպտեմբերի 27-ին Մոսկվայի քաղաքագլուխ Ն. Ի. Գուչկովը նահանգական ընտրողական մասնաժողովին է ուղարկել քաղաքային վարչութեան մէջ եղած այն բոլոր նիւթերը, որոնք վերաբերում են Ֆ. Ա. Գոլովինի ընտրողական իրաւունքներին։ Քաղաքային վարչութիւնը այն եզրակացութեան է եկել, որ Գոլովինի ընտրողական ցեղը ունենալը անկասկած է և նրան պէտք է անպատճառ մտցնել քաղաքային 2-րդ կուրիայի ընտրողական ցուցակի մէջ։ («Рѣчь»)

✦ «Б. В.» լրագիրը պատմում է, որ Պետերբուրգի գաւառում հոկտեմբերի 17-ի միութեան լիգերները ագիտացիա մղելու նպատակով իրանց այցեելումները ուղարկում են ընտրողներին։ Այցեելումների վրա գրված է մօտաւորապէս հետևեալը. «Զայն տուէք այն կուսակցութեանը, որի դեկավարներն են Պետերբուրգի զեմստվային գործիչներ Օպպենհէյմը, Բոգոմոլովը, Կոկօրևը և այլն, և, նախ քան ազնուականների ժողովարանը մտնելու և ընտրութիւններին մասնակցելու, մտէք նահանգական զեմստվային վարչութիւնը և ստացէք ձեր ընտրողական թերթիկները»։

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ

—

✦ Իւրիէվի համալսարանի պրոֆեսորներից ոմանք մտադիր են հիմնել «բնագիտական և բժշկական գիտութիւնների մասնաւոր համալսարանական կուրսեր»։ Կուրսերը բանալու համար պրոֆ. Մ. Բոստովցեվը արդէն հարկաւոր թոյլտուութիւնը ստացել է ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնից։ Այս կուրսերում ընդունվելու են երկու սեռից ուսանողներ՝ սկսած 17 տարեկան հասակից։ Դասախօսութիւնները մտադիր են սկսել ներկայ հոկտեմբերից։ Կուրսերի ծրագիրը բոլորովին նման է բժշկական և ֆիզիքո-մատեմատիքական ֆակուլտետների ծրագրին։ («Русь»)

✦ Հելսինգֆորսի քաղաքային բանուորական խնդրով զբաղվող կոմիտեը դիմել է սէյմին՝ ներկայ աշնանից բանուորական ինստիտուտ հիմնելու մասին։ Դասաւանդութիւնները պէտք է կատարվեն շվէդական և ֆիննական լեզուներով։ Տեղական բանուորական կազմակերպութիւնները շտապել են իրանք ևս միջնորդել այդ առաջարկը իրագործելու համար, միաժամանակ պահանջ յայտնելով որ ինստիտուտի ընդհանուր դեկավարութիւնը յանձնվի քաղաքային խորհրդի ու բանուորական կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներից բաղկացած մի յատուկ մարմնի։ Ինստիտուտի շէնքը կառուցանելու համար պահանջվում է 200 հազար մ., իսկ տարեկան ծախքերի համար 10,000 մ.։ («Т.»)

✦ Մի խումբ պրոֆեսորներ և ինժիներներ մշակում են կանանց բարձրագոյն տեխնիքական կուրսեր բանալու համար մի ծրագիր։ Կուրսերը մտադիր են բանալ առաջիկայ գարնանից։ («Н. В.»)

✦ Կրթական լիգայի մանկավարժական ճեմարանի ճակատագիրը ներկայումս ամբողջովին կախված է լիգայի վարչութիւնից և ճեմարանի համար միջոցներ հայթայթող կազմակերպիչ յանձնաժողովից։ Ճեմարանի կանոնաւոր գործունէութեան համար անհրաժեշտ է ունենալ 1 և կէս միլիոն ռուբլի, որից մօտ մի միլիոնը արդէն նուիրաբերել է մի անձնաւորութիւն, որը չէ ուզում իր անունը յայտնած լինել։ Ճեմարանը, ինչպէս յայտնի է, նպատակ է դրել 2 տարվայ ընթացքում բարձրագոյն դպրոցը աւարտողներից պատրաստել դասախօսներ բարձրագոյն դպրոցների համար։ («У. Р.»)

✦ Կայսերական հնախօսական ինստիտուտի խորհուրդը որոշել է այս տարի կանանց ևս ընդունել իբրև իսկական ուսանողուհիներ և ազատ ունկնդրուհիներ՝ համաձայն իրանց ուսման ցեղի։ Առ այժմ ընդունվել է 9 կին։ («Т.»)

✦ Ներկայումս Մոսկվայի համալսարանի իրաւաբանական և բնագիտական ուսանողների փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւնների միջև բանակցութիւն է սկսված այդ երկու ընկերութիւնները միացնելու և համալսարանի ամբողջ ուսանողութեանը փոխադարձ օգնութիւն հասցնող մի ընկերութիւն կազմելու համար։ Միացումը տեղի ունենալու դէպքում առաջարկվում է առաջին հերթում զբաղվել ուսանողական էժանագին սեղանատուն բանալու հարցով։ Երկու ընկերութիւնը ունեն մօտաւորապէս 2,000 ռուբլի գումար։ Մտադրութիւն կայ նիւթական աջակցութեան համար դիմել ուսանողական համերկրացիութիւններին և կազմակերպել մի շարք համերգներ։ Համերկրացիութիւններից մի քանիսը, քննելով այդ հարցը, արդէն որոշել են աջակցել նրանց։ Միացող ընկերութիւնները մեծ յոյս են դնում կազմակերպվող «համերկրացիութիւնների միութեան» վրա, որին արդէն միացել են տասից աւելի համերկրացիութիւններ։ («У. Р.»)

✦ Առևտրական և արդիւնաբերութեան մինիստրութեան ուսումնարանական մասի կառավարիչ պրոֆ. Լազարիօն թոյլտուութիւն է ստացել Նովգորիկայում բանալ պոլիտեխնիքական ինստիտուտ։ («У. Р.»)

ԶԻՆՕՎՆԻԿ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲԻՒՐՕԿՐԱՏԻԱՆ

—

Յայտնի է, որ ռուսական միահեծանութեան բնորոշ կողմերից մէկն էլ այն է, որ, շատ հին ժամանակներից սկսած, տիրապետող ուղղափառ եկեղեցին պետութեանն է ենթարկված ու նրա ստորադրեալ մի հիմնարկութիւն է ճանաչված։ Այդ դեռ բաւական չէ՝ ուղղափառ եկեղեցին ու նրա ամենամեծից մինչև ամենավերջին սպասաւորը կառավարութեան կողմից ճանաչվել են իբրև ադմինիստրացիայի մի շատ կարևոր և ազդեցիկ ճիւղը, որի ամենագլխաւոր պարտականութիւնն է համարվել Աստուծոյ անունով հպատակութեան, հնազանդութեան և համբերութեան սովորեցնել առանց այն էլ խիստ խաւար ու համբերատար ժողովրդին։

Եւ պէտք է խոստովանել, որ ռուս հոգևորականութիւնը, ինչպէս և ամեն երկրի հոգևորականները, միշտ շատ լաւ է ճանաչել իր այդ առաջնակարգ պարտականութիւնը և միշտ էլ արդարացրել է կառավարութեան՝ իր վրա դրած յոյսերը, թէև, այս էլ պէտք է ասել, որ եղել են շատ հոգևորականներ, որոնց շատ էլ դուր չէ եկել կառավարութեան ստորադրեալը լինելու դիրքը և մերթ ընդ մերթ այդ մասին տրտունջներ են յայտնել։ Եւ դա շատ հասկանալի է. հոգևորականութիւնը, ի հարկէ, կուզենար, որ քաղաքական իշխանութիւնը իր ստորադրեալը լիներ, ինչպէս էր մի ժամանակ Արևմտեան Եւրոպայում, իսկ եթէ այդ անկարելի է, գոնէ ինքն էլ նոյն հաւասար իրաւունքները ունենար, ինչ որ ժարթաւոր իշխանութիւնը ունի։

«Ազատութեան օրերին» ռուս հոգևորականութիւնն էլ գլուխ բարձրացրեց և սկսեց իր համար էլ որոշ իրաւունքներ ու անկախ դիրք պահանջել։ Կառավարութիւնը, չը կամենալով զրկվել այնպիսի մի զօրաւոր աջակցից ու ստորադրեալ չինովնիկներից, ինչպիսին ռուս հոգևորականութիւնն է, շտապեց մի կողմից բարձր հոգևորականութեան սիրտը շահել զանազան խոստումներով, իսկ միւս կողմից նա սկսեց հէնց այդ բարձր հոգևորականութեան ձեռքով մաքրել հոգևորականների շարքերը «անբարեյոյս» ու «ըմբոստ» տարրերից։

Այդ ժամանակներում վրա հասան առաջին Պետական Դումայի ընտրութիւնները, և կառավարութիւնը, կատարելապէս վստահ իր չինովնիկ-քահանաների «բարեյուսութեան» վրա, ամեն կերպ աշխատում ու ջղջղում էր, որ նրանք կարելի եղածին չափ մեծ քանակով ու մեծ եռանդով մասնակցեն ընտրութիւններին։ Եւ նրանք մասնակցում էին, իսկ հեռագրական գործակալութիւնն էլ, եթէ չեն մոռացել ընթերցողները, օր օրի վրա հաղորդում էր, թէ այս ինչ ու այն ինչ տեղում ընտրված են 10, 20, 30 և այլն քահանաներ։ Դուրս էր գալիս, որ առաջին Պետական Դումայի կրօնաւորների մի ամբողջ մենաստան պիտի լինէր։ Սակայն, ինչպէս գիտեն ընթերցողները, ճիշտ հակառակը դուրս եկաւ. գիւղական քահանաները չարդարացրեցին կառավարութեան յոյսերը։

Նոյն բանը կրկնվեց և երկրորդ Պետական Դումայի ընտրութիւնների ժամանակ, և դարձեալ յուսախաբութիւն։ Հոգևորականութեան շարքերը «մաքրելու» գործը շարունակվեց աւելի մեծ եռանդով և քահանաներից մի քանի տասնեակներ, ինչպէս յայտնի է, իրանց «արժանի» պատիժը ստացան։ Բայց ի հարկէ, ինչ նշանակութիւն կարող է ունենալ կառավարութեան համար մի քանի տասնեակ քահանաների «անբարեյուսութիւնը», քանի որ նրանց թիւը մի քանի հազարների է հասնում։ Եւ հէնց այդ պատճառով էլ կառավարութիւնը այս վերջին ընտրութիւնների ժամանակ էլ նորից իր աչքերը հոգևորականութեան

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

—

Լօնդոն, 6 հոկտեմբերի (Ն. տ.)

Թերևս սխալուած չեմ ըլլար, երբ, արտասահմանի հայութեան բերան հանդիսանալով, ջերմապէս ողջունեմ «Մշակի» վերբերումը կովկասահայ մամուլին մէջ, անգամ մը ևս, կարճ դադարէ մը յետոյ, թեւերը սոթոած, իր 35 տարիներէ ի վեր սկսած գործը շարունակելու Կովկասի հայ հասարակութեան մէջ, որու մտաւոր ու ընկերական վերածնութեան զսպինն իրեն կը պատկանի և որ իրաւունք ունի իր այդ հսկայ գործով պարծելու։ Ի հարկէ, կսկծեցուցիչ բան մըն էր տեսնել, ոչ թէ կովկասահայ, այլ ընդհանուր հայութեան տեսակէտով, որ 35 տարիներու քրտնաջան «Մշակը», այդ երկարաձիգ ու փոթորկոտ տարիներու փորձառութեան խորշոմները ճակտին՝ ժողովրդական գործիչը դատապարտուէր անգործութեան՝ կարգ մը չարաբաստ-ներու ապերախտ սրտին գոհացում տալու, բայց ուրախալի երևոյթ մըն է նկատել, որ կովկասահայ գիտակից դասը ճանչցաւ իր վրայ ծանրացած պարտականութիւնը և, ինչպէս կիմանանք խմբագրութենէն, որոշած է թև ու թիկունք հանդիսանալ և տեղի չտալ նորանոր չարաբաստիկ պատահարներու։

Ուրեմն կը մաղթենք «Մշակին» յարատևելու ոյժ և եռանդ՝ մինչև իր մշակած դաշտերը և սերմանացած սերմերը արգաւանդին ու ածին։

*

Մեր ակամայ անգործութեան մատնուած միջոցին տեղի ունեցան արտասահման բազում դէպքեր։ Յիրաւի՝ տիեզերքը այս ժամանակներս այնպիսի տարօրինակ կրկէս մըն է դարձած ամենօրեայ պատահարներու, որ մարդ կը շուարի որ մէկէն հասնիլ և որ մէկը արձանագրել։ Չորս ամիս միայն,—բայց ով պիտի փորձէ առանց վրայ յեռադարձ ակնարկ մը նետել սահմանաւորուած սիւնակի մը մէջ... Ռուսական Դումայի լուծում, մարօքեան պատերազմի սկսում, խաղաղութեան խորհրդաժողովի բացում, անգլիական թագաւորին պտոյտը, ցարի տեսութիւնը քայզերի հետ, ժակեդոնական ռէֆորմներու նորագոյն կատակերգութիւն, անգլօ-ռուսական համաձայնութիւն, կայլն, կայլն...

Սակայն այդ բոլորէն և ոչ մէկն ալ պիտի շօշափեմ այս անգամ։ Ներկայ թղթակցութիւնս պիտի յատկացնեմ արտասահմանի հայութեան մէկ տեղ պատկերին, որ այժմ մամուլի ու բամբասանքի նիւթն է դարձած օտարներուն։ Դէպքը՝ Ամերիկա գորգի միլիոնատէր հայ վաճառական Յովհաննէս Թավշանճեան անձին սպաննութիւնն է, զոր, թէև մօտ 1—2 ամսոյ չափ հին, կարժէ որ մեր ռուսահայ ընթերցողներուն առջև դնենք և պարզենք մեր արտասահմանի կուսակցականներու փտած հոգեբանութիւնը և իրենց «ազգային գործին» նուիրած ջանքերուն տեսակը և քանակը։

Հիմա մեր արտասահմանի մամուլը կը շարժի լոկ կուսակցութիւնով։ Կը պատկանինք այս-ինչ կուսակցութեան,—իրաւունք ունիս յիշեալին հովանաւորութիւնը վայելող թերթի մը մէջ մուտք գործել, պայմանաւ որ յօդուածիդ ընթացքին չը մոռանաս այդ կուսակցութեան ընդհանրապէս, կամ անոր ոևէ ծանօթ կուռքին մասնաւորապէս՝ խունկ ծխել և քանի մը շողոքորթիչ խօսքեր ցափոտել։ Հերոսապաշտ մը եղած չեմ երբէք, ոչ ալ միակողմանի կուսակցամոլ մը, հետևաբար հրաժարեցայ այս Թավշանճեան անձին սպաննութեան առթիւ կարծիք յայտնել արտասահմանեան թերթի մը մէջ և այսօր է միայն որ, անկախօրէն, կամփոփեմ ըսելիքներս «Մշակի» մէջ։

Այս պահուս արտասահման չորս հայ կուսակցութիւն կայ,—Դաշնակցութիւն, և Հընչակեանութիւն՝ 3 մասի բաժնուած։ Հին հնչակեաններ, որոնց կեդրոնն է Պարիզ, ուր կը հրատարակեն նաև «Հնչակ»-ը, իրենց ենթակայ օրգան ունենալով «Երիտասարդ Հայաստան» կոչուած թերթի մը ստուերը, որ կը հրատարակուի Նիւ-Եորք։ Ապա կուգայ Վեր. Հնչակեանութիւնը, շատոնց ի վեր «հին»-երէն բաժնուած հատուածը։ Ասոնք ալ «Հնչակ» մը ունին, բայց իրենց գլխաւոր թերթը «Զայն Հայրենեաց»-ն է, երկուքն ալ Բոսթօն։ Ասոնց հետև, նոր հատուածը՝ նոր Վեր. Հնչակեան, որ դեռ վերջերս զատուեցան «Զայն Հայրենեաց»-եան խմբէն և սկսած է հրատարակել իրեն համար «Ազգ» շաբաթաթերթը։ Ասոնց բոլորն ալ ինքնգինքին միակ ու արժանի հնչակեանը poser կընեն, և երբ իրենց թերթերուն մէջ անուան յիշատակումի պէտք մը զգացուի, կը գրուի զայն առանց մեր կցած որակիչ «հին» կամ «նոր» ածականներուն։ Օրինակի համար, հիները հընչակեանութեան վրա խօսած ժամանակնին՝ այնպէս կը ձևացնեն, որ իրենց հատուածէն զատ ուրիշ մը գոյութիւն չունի երկրագնդի վրայ, մինչ վերակազմեալները նախորդներուն անունը բերաննին առնել ճաթը մեղքերուն ամենէն մահացուն կը համարեն, և չեմ կարծեր, որ հրէայ մը այնքան սարսափով խոյս տայ իրեն հին մատեանին մէջ արդիւլուածներէն՝ որքան որ այս երկուքը կընեն. միւս կողմանէ՝ ամենէն նոր-երն ալ կը յայտարարեն, թէ վերակազմեալ հնչակեանները իրենք են և թէ «Զ. Հ.»-ի հատուածը խարերաներէ կազմուած պզտիկ ջոկատ մըն է, ուրիշ ոչինչ։

Այս համառօտ նախաբանիս պատճառը այն է, որ ցոյց տամ, թէ ինչպիսի քաջասային կեանք մը ունի արտասահմանի հայութիւնը և մեր ազգին ճակատագիրը և սանձը ձեռքերնին բռնել ձևացնողները ինչպիսի անբանութիւններով կը մնուցանեն ոչխարամիտ ամբոխը։ Ալ չեմ յիշեր իրարու դէմ գործուածներն ու գրուածները. եթէ փորձեմ այդ կէտը, նիւթէս շաբաթով մը հեռանալու դժբաղդութեան կը մատնուիմ։ Թերևս, աւելի յարմար առթիւ մը, կատարեմ զայն։

Արդ, անցեալ յուլիսի վերջաւորութեան կարծեմ (թուականը լաւ մը չեմ յիշեր), Նիւ-Եորկի գործունեայ շուկային վրայ, ցորեկուան ժամուն, հայ վաճառական Թավշանճեանի վրայ կը պարպուի քանի մը գնդակ, որ, հասնելով նպատակին, զոհը անմիջապէս դիտապաստ կը գլորէ և... ինչպէս կը տեսնենք, զոհը կարժանանայ անմահութեան խորանին։ Մարդասպանը կը բռնուն անմիջապէս, որուն յայտարարութիւնը կըլլայ՝ «Ես Հնչակեան կուսակցութեան կը պատկանիմ։ Ես կատարեցի այն, ինչ որ Վօշինգթըն կատարեց Ամերիկայի անկախութեան համար»... Ոճրագործին նման ոգէ ուղիղ մը, նման տխմար արարքի մը առթիւ, այսպիսի ծիծաղաշարժ փիլիսոփայութիւն լսած չէի տակաւին։ Հեռագրական գիծերը ժամ մը վերջ ոչ միայն Ամերիկայի, այլ բովանդակ տիեզերքի անկիւնները այս դէպքը կը հաղորդէին։ Հայ մը հայը սպաննած էր, և այդ ալ կազմակերպուած կուսակցութեան մը անունով, և ինչո՞ւ համար, որովհետև Թավշանճեան մերժած էր քանի մը հազար դոլար ընծայել այդ կուսակցութեան, հակառակ եղած պահանջներուն։ Լօնդոնի ամենօրեայ թերթերը յաջորդ օրը սիւնակներով հեռագրալուրեր ունէին, մէկդի թողլով իրենց կողմնակի տեսութիւնները։ Իսկ ամերիկեան թերթերը, այդ սրբակրօն կեղծիքները, որոնք Մաքսիմ Գորքիի նման մէկը Ամերիկայէն իբրև «առարկելի օտարական» մը՝ արտաքսելու ատիճան ծրագիրներ հնարեցին։ Այս տողերը գրած ատենս աչքիս առջև ունիմ տեղական զանազան քաղաքներէ թերթեր և չեմ գիտեր, թէ բովանդակութեան ո՞ր մասը արտագրեմ կամ պատմեմ։ Բաւ է սաչափը ըսել, որ ամերիկեան թերթերու խմբագիրներն ու թղթակիցները տիեզերքի ամենէ հեռու երևակայութիւնով օժտուած մարդիկն են։ Կը բաւէ իրենց իմանալ թէ աշխարհի մէկ կողմը այս-ինչ անձը կապրի։ Այդ չորս բառէն չորս սիւնակ ստեղծելու յատկութիւնը ունին։ Կը մնրամասնեն այն բոլորը, որ իրենք կերևակայեն, թէ կատարած է կամ պիտի կատարէ այդ մարդը, այն ամեն խօսքերը՝ որ կը գուշակեն, թէ խօսած է կամ պիտի խօսի։ Այսպէս ալ, լսելով որ հնչակեան անունը գոյութիւն ունի և թէ կուռող ալ կուսակցութիւն մըն է, ոմանք իրենց այդ անզուգական յատկութիւնը ուղղեցին, իբրև ամենապարարտ հող, դէպի Կովկաս, և յիշողութենէս չը պիտի վրիպի երբէք նկարագրուած այն դէպքերը, որ տեղի ունեցեր են Կովկասեան լեռնաշղթաներուն շուրջը հնչակեաններէն, ուր ծագում առած է եղեր այդ կուսակցութիւնը՝ հարուստներ (ամեն ազգէ առհասարակ և հայ մասնաւորաբար) կողոպտելու համար, և թէ ինչպէս այդ կուսակցութիւնը, լսելով թէ հիմա արտասահմանի մէջ ալ հաստատուած հարուստներ կան, սկսած է ճիւղերով ցանցել և ծրագրուած ոճիրները հիմա ալ Եւրոպա շարունակել։ Ուրիշներու երևակայութիւնը, շատ հեռու չանցնելով, հնչակեանները վճռեց ժափիական կամ Սև-Ձեռքի նման միջազգային ոճրագործական ջուլիր մը, որ համանման ոճիրներով և հարուստներէ կեղեքումներով կապրի։ Ամերիկացի խմբագիրներու այս անհամ ու անճարակ հէքիաթներուն յաջորդեց հայ տեղացի հարուստներու փութկոտ ու ճղակոտոր «ցուցումները»—բան մը, որ տարիներ շարունակ կը սպասէին՝ յեղափոխական ու ժողովրդական զարթնումին հակահարուած մը տալու։ Եւ շատ ալ լաւ յաջողեցան։ Յայտարարեցին ամերիկեան մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ հնչակեան կամ դաշնակցական կոչուածները ազգային պատուհասներ էին, անոնք էին, որ հայ ժողովուրդը թշնամի դարձուցին բարեխնամ թիւրք կառավարութեան, որոնք ժողովուրդը կը գրգռեն զէնք առնել, ապստամբիլ, կռուիլ, մեռցնիլ կամ մեռցնել... Եւ դեռ ինչեր, ինչեր ու ինչեր...

Այս բոլորը լաւ. այս բոլորը հասկանալի է։ Հասկանալի է նոյնպէս, որ ուրիշին 10 դոլար չնուիրող Թավշանճեան միլիոնատէր վաճառականը «ողորմած, երկիւղած, աղքատասէր, բարեսիրտ, բարեխնամ, առատաձեռն» մեծատուն մը ճանչցուէր։ Այո, այս բոլորը կը հասկնանք ամերիկացի թղթակցին կամ հայ հարուստին կողմէ։ Բայց կայ կէտ մը, որ չենք հասկնար և կուզենք պարզել, ու այդ ալ հայ մամուլին ու քանի մը անհատներուն բռնած դիրքն էր։ Թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, առաջին անգամէն յիշեմ, որ պախարակելով կը պախարակեմ սպաննութիւնը, նամանաւանդ սպաննութիւն մը՝ որովհետև այդ անհատը մերժած է որոշ գումար մը յանձնել որոշ կուսակցութեան մը։ Մէկը իրաւունք չունի ուրիշին բռնանալու դրամի համար, մանաւանդ ազգի անունով, և հնչակեաններու այս գործը—որովհետև այլ ևս տարակոյս չկայ, որ այս կատարուած է «Զայն Հայրենեաց»-ի հատուածին կողմէ—ամենէն զզրելի ոճիրներէն մէկն է։ Իրենց պետը, Արզուման կոչուած անհատ

կողմն է դարձրել և սրանից է սպասում ամենամեծ աջակցութիւնը։

Ընտրութիւնների ճիշտ նախօրեակին կառավարական հաստատութիւններից մէկը՝ Կիևի հոգևոր կօնսիստորիան, ինչպէս հաղորդեցին մայրաքաղաքի թերթերը, շրջաբերականով հրահանգներ ուղարկեց իր թեմի բոլոր ծխական քահանաներին, պատուիրելով նրանց, որ ընտրութիւններին ժամանակին և անպատճառ ձայն տան «այնպիսի մարդկանց, որոնք կը խոստանան հին ըժիմի կարգերը պաշտպանել»։

Եթէ մեր արդի մինիստրութեան հաւաստիացումների համաձայն այժմ Ռուսաստանում արդէն սահմանադրական կարգեր են տիրում և հին միահեծանութեան ըժիմը անցած պիտի համարել, այն ժամանակ Կիևի հոգևոր կօնսիստորիայի վերոգրեալ հրահանգը մի կատարեալ դաւադրական ակտ պիտի համարել, և զարմանալի է, թէ ինչու կառավարութիւնը դատի չէ ենթարկում կօնսիստորիայի անդամներին, իբրև արդի պետական ըժիմը փոխելու ձգտող դաւադիրների, ինչպէս որ նա դատի է ենթարկում հակառակ կողմից եկած նոյն ձգտումը ունեցողներին։

Բայց դրանով չէ բաւականանում հին ըժիմի երկրպագու Կիևի չինովնիկ-կօնսիստորիան. նա պահանջել է ծխական քահանաներից, որ սրանք մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեն իրան ընտրված լիազօրների քաղաքական դաւանանքների ու «բարեյուսութեան» մասին։ Նոյնն են արել և Կանեվ գաւառի գործակալ քահանաները. սրանք իրանց ծխական քահանաներին ուղարկած հրահանգներում ուղղակի գրել են՝ «գաղտնի կերպով» տեղեկութիւններ հաղորդել նահանգի ընտրողական կօմիտեին այն բոլոր անձանց քաղաքական դաւանանքների ու բարեյուսութեան մասին, որոնք կարող են թեկնածուներ նշանակվել իբրև Պետական Դումայի պատգամաւորներ։

Շատ շուտով կը պարզվի, անշուշտ, թէ այս երրորդ անգամին ո՞ր աստիճան պիտի կարողանայ արդարացնել չինովնիկ հոգևորականութիւնը բիւրօկրատ կառավարութեան յոյսերը։ Ռ.

ԹԱՏՐՕՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

«Վրէժի Աստուածը», որ ներկայացվեց հոկտեմբերի 5-ին Թիֆլիսի Արտիստական թատրօնում, հրէական կեանքից վերցրած նորագոյն մի պիէս է։

Նրա հեղինակը՝ Շոլօմ Աշա երիտասարդ հրէայ գրողներից է, որ անխնայ կերպով քննադատում է իր ազգի ախտերը և պակասութիւնները։

Պիէսի մէջ դուրս է բերված մի հրէայ, որ պարապվում է կեղտոտ և ստոր արհեստով, բայց յոյս ունի հարստութիւն ձեռք բերելուց յետոյ թողնել այդ արհեստը և ապրել ազնիւ կեանքով։ Նա պահում է իր բնակարանին կից անառականոց, որի արդիւնքներով և ապրում է, բայց ամեն ջանք գործ է դնում, որ իր միակ զաւակը՝ իր սիրելի աղջիկը մնայ մաքուր ու անարատ մը, վամպիր մըն է դարձած՝ հարիւրաւոր աշխատաւորներու արիւնին վրայ ապրող և վերջին բաժանումը վինը «desperado» մը դարձուցած, ձեռնարկած է այդ անորակելի ոճիրին։ Բայց, ինչպէս միշտ, կրկին իր օձիքը ազատելով, ամերիկեան ոստիկանութիւնը ձերբակալեց շարք մը ուրիշներ, հնչակեանութեան հետ այս կամ այնպէս կապ ունեցող, որոնց վրայ յանցանք մը չգտնուելով՝ միմիայն պահեց ոստիկանութիւնը Ղանդ վաշտապետ Մարդուկէսեան կոչուածը, ուրիշ հրէշ մը՝ սև ու չար ոգի մը, որ այսօր ամերիկեան բանտը իր դատավարութեան կը սպասէ, իր վրայ եղած ամբաստանութիւններն ըլլալով խիստ ծանր և համարուելով գործակից մը ոճրագործին, անոր հետ յաճախ տեսնուած ըլլալուն համար։

Սակայն այս ամեն եպերելի գործքերը ենթի պիտի չարդիւնն ճշմարտութիւնը խօսելու ուրիշ տեսակէտով։ Մարդուկէսեանի ձերբակալման օրը, Յովսէփ եպիսկոպոս Սարաճեան, հրաժարեալ առաջնորդը ամերիկահայոց, իբրև նախկին ոխերիմ թշնամի Մարդուկէսեանի, որովհետև այս վերջինս, իր փառքի օրերուն, որպէս կուսակցական, Սարաճանը ի ցոյց դրած էր որպէս անճարակ անձ մը,—ինչ որ իրապէս է,—օգուտ քաղելով առիթէն, հեռագիր մը կը քաշէ Էջմիածին՝ խնդրելով Մարդուկէսեանի կարգալուծումը, և մեր Էջմիածնայ Ս. Աթոռը, որ այս ժամանակներս մտքով հիւանդներու և կամ ուրիշ միակողմանի վարան մը դառնալ կը թուի, առանց խորհրդի կը քաշէ ուրիշ հեռագիր մը ի պատասխան, խնդիրքը կատարելով և վարդապետը կարգալոյծ ընելով։ Սարաճեան հեռագիրը առած րոպէին կը վազէ խմբագրատները, և կէս ժամ վերջ Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը Էջմիածնայ հեռագրին թարգմանութիւնը կը տպուի։ Սարաճեան այս վարքին մէջ երկու յեռին մտածում ուր,—իր Նիւ-Եօրկի հայ ջոջերուն հետ բանակռիւներուն սեղմումը և իր քրիստոսավայել թուլաւոր քինախնդիր հոգին գոհացումը։ Գոհ մը մոռնալով թէ Մարդուկէսեան կուսակցական մըն է, քննենք Ամերիկայի Ամերիկեան ոստիկանութիւնը, կասկածելով այս անհատին վրայ, և այդպիսով կազմէ նրա պարծանքը, ուրախութիւնը և լուսատու աստղը նրա փչացած կեանքում։

Հրէայի յոյսերն էլ, ջանքերն էլ խորտակվում են։ Կեղտոտ մթնոլորտը հրէայի համար անհնարելի կերպով կլանում է նրա աղջկան, և նա ընկնում է անբարոյականութեան ցեխի մէջ։

Հրէան յուսահատութեան անդունդի մէջ է ընկնում և անիծում իր կեանքը ու սոսկալի բողոքներ է ուղղում դէպի Աստուած, որ չէ փրկել նրա աղջկան անկումից և կորուստից։

Պիէսի մէջ կան ժառանգականութեան, կրօնականութեան, ձևական բարոյականութեան, միջավայրի ազդեցութեան և հասարակական ինքնաքննութեան խնդիրներ։

Ռուսաց խմբի այս ներկայացումը անցաւ բաւարար անսամբլով։ Հրէական կեանքի պատկերը դուրս էր բերված ընորոշ գծերով։

Թատրօնը գրաւել էր մեծ բազմութիւն։

Սիրող

—

Տ. Սիրանոյշը Բոլգարիայում եւ Եգիպտոսում.—Բոլգարահայ թերթերը հաղորդում են, թէ սեպտ. 14-ին տ. Սիրանոյշն իր կազմած դերասանական խմբով, որին անդամակցում են 14 հոգի, հասել է Վարնա և հետևեալ օրը, սեպտ. 15-ին, ներկայացրել է «Հայրենական տուն» պիէսը։ Սիրանոյշի խումբն ուր ներկայացում է տալու Վարնայում և ապա մեկնելու է Եգիպտոս, ուր կը մնայ այս ձմեռ։ Տիկինը մտադիր է, Եգիպտոս մեկնելուց առաջ, բոլգարական ուրիշ հայաբնակ քաղաքներումն էլ մի քանի ներկայացումներ տալ։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԱՒԱՌԻՑ

—

Զանգեզուր, 25 սեպտեմբերի

Ժողովրդի ամենամեծ չարիքը սովն է. նրա ճնշող ծանրութիւնը անտանելի է մանաւանդ այն երկիրների գիւղացիութեան համար, ուր չը կան կանոնաւոր հաղորդակցութիւններ, ուր հասարակական տարբեր խաւերի շփումը կատարվում է նախապատմական դանդաղոտ միջոցներով, ուր ժողովուրդը հնար չունի իր կարիքը շուտով լրացնելու։

Եւ ներկայումս սովից տառապում են մեր այն գաւառները, ուր հաղորդակցութիւնը, ապրանքների տեղափոխութիւնը կատարվում է գրաստներով, ծանր, դանդաղ և փոքր չափով։

Զանգեզուրում էլ հացի ահագին կարիք կայ և կը լինի, ի հարկէ, որովհետև նրա գիւղացին իր ամենամօտ տարածութեան վրա գտնվող քաղաքը—Շուշին—հազիւ 2—4 օրում է գնում-գալիս։ Զանգեզուրում միշտ կարիք կը լինի, որովհետև իր 3 գաւառամասերի (Ղափան, Սիսիան և Զանգեզուր) մէջ անգամ երթևեկութիւնը կանոնաւոր չէ. ղափանցուն պակասում է կանոնաւոր ճանապարհ, կառքերով գոնէ իրերի, ուտեստների տեղափոխութիւն. սիսիանցին ձմեռը 4 ամիս և աւելի՝ բուք ու բորան է տեսնում Ուչթափայում։

Մարդաշատ, կարիքաշատ, իր մերկ ու տկլոր, խղճալի ներկայով մեր առաջ կանգնած Զանգեզուրի 75 գիւղերի (հայ) գլխով ինչ ասես որ չէ անցել այս անցեալ երկու տարում։

Մի գաւառ, որ տեսել է արիւնաներկ կռիւներ, գաւառ, որի մի քանի գիւղերը դատարկված են հայերից, ուր անվաթան հայը ահ ու դողով է իր գիւղի, ընիկ օջախի անունը տալիս, մթթէ կարիքի, սովի բոյն չի լինի նա։

Մի ամբողջ տարի ժողովուրդը կերակրվում էր նպաստներով, ձեռքեր մեկնած, այս կամ այն հարստից ստացած հացով. իսկ այժմ, երբ չը կայ այդ նպաստը, այդ ցորմելի օգնութիւնը, ինչ կը լինի որբերի, այրիների, ոչ ընիկ օջախում ապրողների դրութիւնը։ Այս ձմրան ցրտին սովածների ողբաձայն հաց... հաց... կանչելը մտապատկերողը սոսկալ և ապշել ու ապա խղճահարվել կարող է նրանց թշուառութեան վրա։

—Եթէ մրսեմ,—ասում է գիւղացին,—գոմ կը մտնեմ տաքանալու, իսկ երբ սոված եմ, ո՞ւմ դուռը ծեծեմ։

Եւ կարիքը սև ճակատագրի պէս կախված կը մնայ հաղորդակցութիւնից, հեշտագնաց ճանապարհներից զուրկ Զանգեզուրի գիւղացու գլխին, քանի որ այդ անմշակ, բայց իր հանքերով, անտառներով հարուստ գաւառը ոչ մի արդիւնաբերութիւն չէ տալիս, և կարծէք թէ գիւղացիք չեն էլ գիտակցում, որ կարելի է այս կամ այն միջոցներով մի արդիւնաբերութեան աղբիւր ստեղծել, մի պարապմունք գտնել։

Եւ պարապութիւնից փախչում, հեռանում են գաւառից մանուկ, ծեր, կին, երիտասարդ և բոլորը։

Եւ կը դայ մի օր, երբ մեր գիւղերը մեր առաջ մազեր փետտելու արժանի մի-մի տեսարաններ կը ներկայանան, մի-մի աւերակ կը տեսնվեն առաջներս ընկած։

Փախչող հոսանքը պէտք է կտրել, ընդհատել։

Եկէք իր բարի նպատակները ձեր առաջ դնելով ձեզ դէպի հասարակական աշխատանքի է հրաւիրում. դուք էլ ձեր բոլոր ուժերով երբ ձեռք զարնէք ձեզ պակասող ձեռնարկութիւնները մօտ ապագայում ունենալու, այն ժամանակ աշխատաւորի արժանի կեանք տուող քրտինքի պըտուղը կը վայելէք և երկիրը կը շենցնէք, ձեր կեանքը, ձեր սև օրը կը բարելաւէք։

Գաւառից փախուստ տալով դուք կամովին ձեզ էք ՀԱՍՈՒՄ։

Սազանդարեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ «Кавказъ» լրագիրը հաղորդում է, որ ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը առաջարկել է Բեսարաբիայի թեմի առաջնորդ Ներսէս արքեպիսկոպոս Խուդավերդեանին Մշոցի անդամ։

◆ Քաղաքային սանիտարական-բժշկական տեսչի տեղեկութիւններից երևում է, որ քաղաքում ծաղիկ հիւանդութիւնը վերջին օրերս պակասում է շնորհիւ այն հանգամանքի, որ քաղաքի բոլոր դպրոցներում և առհասարակ քաղաքում կատարվում են ծաղկի նախազգուշական պատուաստներ և երեխաների ծաղիկները կտրվում են։

◆ Մեզ հաղորդում են, որ յայտնի շուշեցի բարեգործ Իսահակ Թադէոսեանը անցեալ տարիների օրինակի նման յանձնել է Ղարաբաղի թեմական դպրոցին 800 բուբլի, իբրև ուսման վճար չքաւոր աշակերտների փոխարէն։ Ցայտնի է, որ նոյն անձը իր միջոցներով պահում է Շուշում մէկ եկեղեցական տարրական դպրոց։ Լսում ենք, որ պ. Թադէոսեանը մտադիր է իր կողմից մի գումար յատկացնել Ղարաբաղի թեմ. դպրոցին, թէև ցանկալի էր, ի հարկէ, որ այժմից իրագործէր իր դիտաւորութիւնը և կենդանութեամբ տեսնէր իր բարեգործութեան արդիւնքը։

◆ Թիֆլիսում հոկտ. 11-ին կը կայանայ քաղաքային դումայի նիստը նոր կազմով։ Այդ նիստին քննվելու են քաղաքագլուխ և քարտուղար ընտրելու հարցերը։

◆ Այսօր, հոկտեմբերի 7-ին, առաւօտեան ժամը 11 ½-ին, կը կայանայ Թիֆլիսի Հայուհեաց Որբանոցում Ընկերութեան որբանոցի բացման հանդէսը, որին կարող են ներկայ գտնվել յիշեալ ընկերութեան անդամուհիները և ցանկացող հիւրեր։ Որբանոցը գտնվում է Բեհբութեան փողոցում № 39։

◆ Հոկտեմբերի 15-ից հաստատվում է առաջին անգամ արագ, ուղղակի գնացք, Բագուի վրայով, Թիֆլիսից Մօսկվա։

◆ Հոկտեմբերի 4-ին կայացաւ քաղաքային դումայի ուսումնարանական մասնաժողովի նիստը՝ արհեստաւորաց դպրոցի վերատեսուչ ընտրելու համար։ Մասնաժողովը, քննելով ստացած բազմաթիւ խնդրագրերը, կանգ առաւ երեք թեկնածուների վրա, որոշելով նրանց մասին հեռագրով մանրամասն տեղեկութիւններ ժողովել, որից յետոյ կը կատարվի ընտրութիւնը։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային արական պրոգիմնազիային կից, մանկավարժական խորհրդի նախաձեռնութեամբ, կազմակերպվում է պրոգիմնազիայի աղքատ սաներին փոխադարձաբար օգնող ընկերութիւն։

◆ Մօտ օրերս Թիֆլիսում սպասվում է Վիէննայի կառավարութեան կից պաշտօնավարող պարսից արտակարգ դեսպան Մուսա-խան Դիսմուդ-Դօուլէն։ Թիֆլիսից դեսպանը մեկնելու է Պարսկաստան։

◆ Ժողովրդական համալսարանների օսերի սեկցիան խնդրում է մեզ տպագրել հետևեալը. «Մեր համալսարանում ուսանող անձերից մեծագոյն մասը ընտանիքներում ծառաներ են, որոնց տէրերը չեն թողնում գնալ սովորելու 6—8 ժամ երեկոյեան։ Մենք, սեկցիայի օսերս, խնդրում ենք այդպիսի տէրերին զիջել երեկոյեան ժամերը սովորելու համար, որովհետև օսերը ուսման մեծ կարիք ունեն»։

◆ Հոկտեմբերի 5-ին, երեկ. ժամը 8-ին, Էջմիածնի և սուրբ Մինասի փողոցների անկիւնում ոմն Արշակ, անյայտ ազգանունով, ատրճանակով վիրաւորում է Յովհաննէս Դանիէլեանին, որովհետև վերջինս յանդիմանել էր՝ թէ ինչու Արշակը պարապում է դրամաշորթութեամբ։ Արշակի ով լինելը որոշելու և ձերբակալելու համար միջոցներ են ձեռք առնված։

◆ Հոկտեմբերի 6-ին, առաւօտեան ժամը 10 ½-ին, Արմենական բազարում, Յարութիւնեանի ոսկու և արծաթի խանութն են մտնում եօթ անյայտ չարագործներ և, կողոպտելով 440 բուբլի կանխիկ դրամ և 2600 բուբլու զանազան իրեր, անյայտանում են։

◆ Հոկտեմբերի 4-ին գործադուլ արին Սօսինի ներկերի զավոդի բանուորները, որոնք տիրոջ ներկայացրին մի շարք տնտեսական պահանջներ։ Նոյն գիշերը ոստիկանութիւնը ձերբակալեց գործաթողներից 10 հոգու։

◆ Գօրու գաւառի Գերարդի, Օրթեվի և Կնարցեվի գիւղերը, մեծ անբերրիութեան պատճառով, միջնորդել են պատշաճաւոր իշխանութեան, որ պետական գանձարանից նը-պաստ տրվի նրանց։ Թելաւի գաւառի մի քանի գիւղեր խնդրամատոյց են եղել՝ յետաձգել պետական և հողային հարցերի ժողովելը։

◆ Գանձակի նահանգապետը կովկասեան գլխաւոր իշխանութեանն է ներկայացրել Նուխի քաղաքի 12 վաճառականների միջնորդութիւնը՝ Նուխի քաղաքում հաստատելու փոխադարձ վարկի ընկերութիւն, հիմնողների մշակած կանոնադրութեան համաձայն. կազմվելիք ընկերութեան անդամների թիւը լինելու է 132. անդամակցական վճարը՝ 10%, 19,500 ր. գումարով, որ պիտի պահվի տեղական պետական խնայողական գանձարանում և, բացի դրանից, կայ արդէն կանխիկ 7600 բուբլի։

◆ Բագուեցի հարուստ վաճառական հաջի-Բաբա Աշումօվը նուիրել է 75,000 բուբլի՝ Բագուի քաղաքային Միքայէլեան հիւանդանոցին կից մէկ բարակ շինելու համար, այն պայմանով, որ օգտվեն միմիայն մահմեդականները և պահպանութիւնը ընկնի քաղաքի վրա։

◆ «Бак. Эхо»-ն յայտնում է, որ հոկտեմբերի 3-ին հողին է յանձնվել կին-բժիշկ Մ. Մելիք-Բէգլարեան Օհանեանցը։ Հանգուցեալի յիշատակը յարգելու եկել էին տեղական համարեա բոլոր բժիշկները և տեղական հայ ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչները։ Հանգուցեալի բարեկամների և ընկերների մէջ միտք է յղացել փոխանակ պսակների, ժողովարարութիւն սկսել յօգուտ Օհանեանի հիմնած անայնագործական արհեստանոցների, որոնք թէպ մի քանին են և բոլորն էլ կարօտ են նիւթական աջակցութեան։ Ժողովարարութիւնը ընթանում է բաւական աջող։ Նուիրատուութիւնները ընդունում են բժ. Զալեանը (Բարեատինսկի փողոց. տ. Դաղաշէվի) և Տէր-Մելիքայէլեանը (Սև քաղաքի հիւանդանոց)։

◆ Բագուի քաղաքապետի կարգադրութեամբ փակել են Իմաշադի-Հէյդար Մամէդովի բաղանիքը, որը իր վերին աստիճանի հակասանիտարական դրութեան պատճառով վնասակար էր ժողովրդական առողջութեան համար։

մը, վամպիր մըն է դարձած՝ հարիւրաւոր աշխատաւորներու արիւնին վրայ ապրող և վերջին բաժանումը վինը «desperado» մը դարձուցած, ձեռնարկած է այդ անորակելի ոճիրին։ Բայց, ինչպէս միշտ, կրկին իր օձիքը ազատելով, ամերիկեան ոստիկանութիւնը ձերբակալեց շարք մը ուրիշներ, հնչակեանութեան հետ այս կամ այնպէս կապ ունեցող, որոնց վրայ յանցանք մը չգտնուելով՝ միմիայն պահեց ոստիկանութիւնը Ղանդ վաշտապետ Մարդուկէսեան կոչուածը, ուրիշ հրէշ մը՝ սև ու չար ոգի մը, որ այսօր ամերիկեան բանտը իր դատավարութեան կը սպասէ, իր վրայ եղած ամբաստանութիւններն ըլլալով խիստ ծանր և համարուելով գործակից մը ոճրագործին, անոր հետ յաճախ տեսնուած ըլլալուն համար։

Սակայն այս ամեն եպերելի գործքերը ենթի պիտի չարդիւնն ճշմարտութիւնը խօսելու ուրիշ տեսակէտով։ Մարդուկէսեանի ձերբակալման օրը, Յովսէփ եպիսկոպոս Սարաճեան, հրաժարեալ առաջնորդը ամերիկահայոց, իբրև նախկին ոխերիմ թշնամի Մարդուկէսեանի, որովհետև այս վերջինս, իր փառքի օրերուն, որպէս կուսակցական, Սարաճանը ի ցոյց դրած էր որպէս անճարակ անձ մը,—ինչ որ իրապէս է,—օգուտ քաղելով առիթէն, հեռագիր մը կը քաշէ Էջմիածին՝ խնդրելով Մարդուկէսեանի կարգալուծումը, և մեր Էջմիածնայ Ս. Աթոռը, որ այս ժամանակներս մտքով հիւանդներու և կամ ուրիշ միակողմանի վարան մը դառնալ կը թուի, առանց խորհրդի կը քաշէ ուրիշ հեռագիր մը ի պատասխան, խնդիրքը կատարելով և վարդապետը կարգալոյծ ընելով։ Սարաճեան հեռագիրը առած րոպէին կը վազէ խմբագրատները, և կէս ժամ վերջ Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը Էջմիածնայ հեռագրին թարգմանութիւնը կը տպուի։ Սարաճեան այս վարքին մէջ երկու յեռին մտածում ուր,—իր Նիւ-Եօրկի հայ ջոջերուն հետ բանակռիւներուն սեղմումը և իր քրիստոսավայել թուլաւոր քինախնդիր հոգին գոհացումը։ Գոհ մը մոռնալով թէ Մարդուկէսեան կուսակցական մըն է, քննենք Ամերիկայի Ամերիկեան ոստիկանութիւնը, կասկածելով այս անհատին վրայ, որ այսօր իրեն կը հրամցնեն մեր գեղեցիկ խմբագիրները որպէս միխիթարիչ հանգրուան. զրկած է արդեօք փշրանք մը իր շռայլ սեղանէն՝ Թիւրքահայաստանի կամ Կովկասի սովամահ մանկիկներուն համար։

Շատ լաւ գիտենք թէ՝ ոչ։ Բայց մենք այս բաները երևան կը հանենք ոչ թէ դատակարգային ատելութենէ մղեալ կամ թէ ոճրագործներուն դարշելի վարմունքը արդարացնելու տենչով, այլ պարզելու մեզ առաջնորդել ձգտողներու աղտոտ հոգեբանութիւնը։

Ապա կուգան հին հնչակեանները։ Անոնք ալ, լսելով որ ոճիրը կատարուած է Վերակազմեալ հատուածին մէկ մասէն, իրենց անծանօթ գոյութիւնը ցուցնելու փութով, անգլիերէն մանիֆէսթ մը կը հրատարակեն ու կը հրամցնեն ամերիկեան մամուլին։ Հոս ալ նորէն հին հաշիւ մաքրելու պժգալի պարագան է, որ կը ցցուի դիտողին։ Առանց վարանումի կը գրեն թէ իրենցմէ դուրս ինքզինքին հնչակեան առնուանողները աւազակներ, ոճրագործներ, մարդասպաններ, դրամաշորթներ և այլն են, որոնք ժողովուրդը կեղեքելով և կողոպտելով կապրին, ինչպէս նաև համանման ուրիշ զրպարտութիւններ։ Երբէք չէի խորհեր թէ ատելութիւնը մարդը մինչև այդ աստիճանին կրնար ստորնացնել։ Ալ ինչու զարմանալ որ ամերիկեան թերթերն ալ հայութիւնը քօրսիկացի աւազակներու հոմանիշ դարձուցեր են։ Վերջացնելէ առաջ այս շարքը, ուրիշ յիշելու արժանին Դաշնակցութեան «Հայրենիք»-ն է, որի պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալու քաղաքականութիւնը միշտ հեռու պահած է զիս, հակառակ Դաշնակցութեան նկատմամբ ունեցած շարք մը համարումներուս։ Այս թերթը, որ ատեն մը իրեն ընտրած էր հարուստներու «ոճրագործ» և դեռ չեմ յիշեր ինչ տեսակ անտարբերութիւնը դատապարտելը, այսօր սրտաբուղխ ցաւակցականներ կը ղրկէ անմխիթար այրիին և իր «անմահ ու քաջ հերոս» Գէորգ Զաւուշի հոգեհանդիսաեան տօնին օրը կը տօնէ նաև «ողբացեալ» Թավշանճեանի կորուստը... Ալ ոյժ չունիմ զզուելիութեան այս ցուցադրումը շարունակել։ Զգացումներ կան՝ որ մէկ բառով կամ ժէսթով կը թարգմանուին, ու այս ամենը ուրիշ բանի արժանի չեն՝ այլ նողկանքի ու արհամարհանքի թուքի մը։

Հիմա որ այս գրեցի, թերևս միակը ըլլալով արտասահմանի հայերէն՝ առանց ընդհանուր հոսանքին հետեւելու, կուզամ հեղ մը ևս շեշտել, որ միակ և միակ նպատակը այս յօդուածիս՝ մեր խմբագիր ու առաջնորդ կոչուողներուն վատոգութիւնը պարզել է։ Անոնք շատ լաւ կընային, առանց օտարին դուռը ափ առնելու, առանց կոկորդիլոսեան արցունքներ թափելու մէկու մը վրայ՝ որուն մահը կամ կեանքը սանտիմ մըն ալ չարժեր իրենց և հոգերնին ալ չէ առանց կեղծիքի ամեն միջոցի դիմելու՝ անհատական ոխէ ու թշնամանքէ դըրդեալ, դայքարել կամ պաշարակել այդ ոճիրը գործողները, բայց ոչ թէ անմահացնել զոնը գոյութիւնը չունեցող վեհանձնութիւններով։ Որքան որ յիմարութիւն պիտի համարուէր, հաստատուն ընթացք մը արդարացնելու պարագային, այդ միլիոնատիրոջ իր գօլարներ դիզելու եղանակին վրայ վիճել ընկերաբարական կամ ընկերաբանորէն, որոնք, իսկապէս, մի քանիներու աբիւնին և ժոխիրին վրայ դիզուած են—նոյնպէս նաև ամօթ ու անպատուաբեր է սուտ բարեգործութիւններ յերիւրել՝ ոճիրը մեծցնելու սիրոյն։ Եւ ես տարակոյս չունիմ որ, երբ այս իրարանցումն ու կոկորդիլոսեան արցունքները դադրին ու պղտոնական ողբերը կանգ առնեն, շարք մը հետևորդներ, որ այս կեղծ սենթիմենթալիզմի շրջանին անտեսած են իրենց պետերուն ստորնութիւնը, երբ նկատեն, ոչ միայն զզուանքով պիտի խրտչին անոնցմէ, այլ և ձեռք կառկառեն անոնց՝ որոնցմէ խոյս կուտային երէկ, և այսպէս վերստին ամբաղդեն անգէտ ու ճնաստակար տարրի մը քայքայուող սիւները։

Ասիկա անժխտելի իրականութիւն մը հանդիսացած է մեր յեղափոխական ներկայառաւ-փախաւ շրջանի օրերուն՝ միշտ ազէտաբեր հետևանքներով ու այս պարագաներէն առհասարակ օգուտ քաղած է իւրաքանչիւր կուսակցութիւն։

Մինաս-Ցոլակ

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հոկտեմբերի 4-ին, երեկ. ժամը 7-ին, Ընտենչալի խճուղում 8-րդ քաղաքամասի ոստիկանատան պաշտօնեաները անզգայ դրութեան մէջ գտնում են փորից վիրաւորված մի երիտասարդի, որին ուղարկում են Միքայէլեան հիւանդանոցը։

—

Հոկտեմբերի 4-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին, Վերայում Ցաղիաուրի այգու մէջ Վասիլի Պիլէցկին, 2-րդ արական գիմնազիայի 3 ուսուցիչների հետ քէֆ անելու ժամանակ, ատրճանակից 27 անգամ կրակում է օդում։ Պիլէցկիի մօտ գտնվում է թոյլատրութեան վկայական։

—

Հոկտեմբերի 5-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, Կաթսոլիկեան փողոցում Աղա Բիզայեվի տնից գողացել են 20 ռուբլանոց գորգ։ 2 հոգի ձերբակալված են։

—

Հոկտեմբերի 5-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, Դեսիմենօվսկի հրապարակում Թիֆլիսեցի Ստեփան Սաֆարօվը իր եղբայր Ընտէմի հետ վիճելու ժամանակ դանակով վիրաւորում է նրան աջ կողքից։ Վիրաւորվածը ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոցը։ Մեղադրվող Սաֆարօվը ձերբակալված է 5-րդ ոստիկանատանը։

—

Հոկտեմբերի 4-ի ցերեկվայ ժամը 2-ին Սուրբ Սարգիսովի փողոցում, բաղնիների մօտ, կառքը ճնշել է 8 տարեկան Իսա Բայրամովին։ Բայրամովը ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոցը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

—

◆ Մոսկվայի բօրսայում ստացված հեռագրից երևում է, որ Միջին Ասիայում եղանակները վատացել են սաստիկ։ Ցրտերը շատ վատ ազդեցութիւն կունենան բամբակների, մանաւանդ սպիտակ տեսակի վրա, որից վատ հունձ է սպասվում։

◆ Դրամական տագնապը նկատվում է ամենուրեք։ Նրա պակասութիւնը զգացվում է ոչ միայն Ռուսաստանում, այլ և Եւրոպայում։ Մուրհակների զեղչման տոկոսը բարձրացել է ամեն տեղ։ Անգլիայում հասնում է 4 և կէս տոկոսի, մինչդեռ առաջներում 2 և կէսից չէր անցնում. Գերմանիայում 5 տոկոսի։ Դա ի հարկէ մեծ ազդեցութիւն է ունեցել Ռուսաստանի վրա, որը անմիջական կախումն ունի արտասահմանից։ Այն վարկերը, որտեղից օգտվում են ռուսաց առևտրական բանկերը, այժմ բաց են թողնում 6 և կէսից—6 և երեք չորրորդական տոկոսներով։ Զեղչման տոկոսը Ռուսաստանում այժմ հասնում է 8 և կէսից—8 և երեք չորրորդականի։ Այդ թանգութեանը մեծ զարկ են տուել նաև հացի արտահանութեամբ պարապվողները, որոնք փողի սաստիկ պահանջ ունեն։ («Русь»)

◆ «Ռուս ժողովրդի միութիւնը» մի յատուկ բիւրօ է կազմել Գապօնին որոնելու նպատակով, որը իբրև թէ ներկայումս գտնվում է Պետերբուրգում։ («Ст. Ут.»)

◆ Տիրահռչակ բժիշկ Դուբրօվինը առանց սկանդալների ապրել չէ կարողանում. ինչպէս ասում է «У. Р.» լրագիրը, այժմ էլ ուզում է բաժանվել իր կնոջից։ Ամուսնուց բաժանվելու պատճառը համարվում է այն, որ տիկին Դուբրօվինը խոստովանութեան համար դիմել է Գրիգորիյ քահ. Պետրովին։

◆ Մոսկվա է վերադարձել այն էքսպեդիցիան, որը գնացել էր Կուբանի շրջանը տեղական նաւթաբեր շերտերը ուսումնասիրելու համար։ Ուսումնասիրութիւնը ցոյց է տուել, որ այնտեղ առատ նաւթ կայ, բայց նրա մշակումը շատ թանգ կարող է նստել։

◆ Ներքին գործերի մինիստրութիւնը, «Русь» լրագրի ասելով, տեղեկութիւն է ստացել, որ մուսուլմանները հրաժարվել են Պետերբուրգ ուղարկել իրանց ներկայացուցչներ՝ մասնակցելու մինիստրութեան ցրշսորրա [illegible] կողմից մուսուլմանների կարիքները քննելու նպատակով հրաւիրվող յանձնաժողովին։ Հրաժարվելը պատճառաբանվում է նրանով, որ կառավարութիւնը ինքը ընտրել է Ուֆայի մուֆթի Սուլթանովին և Բայազիտովին, որոնք վստահութիւն չեն վայելում մուսուլման ազգաբնակութեան կողմից, բայց կարևոր դեր պիտի խաղան մուսուլմանական հարցը մինիստրութեան մէջ լուծելու ժամանակ։ Կազանում, Ուֆայում, Օրենբուրգում և ուրիշ քաղաքներում մօլլաների ղեկավարութեամբ կայացած մուսուլման ազգաբնակութեան ներկայացուցիչների ժողովներում վճռված է առաջարկել մինիստրութեանը յետաձգելու մուսուլման ազգաբնակութեան կարիքների քննութեան խնդիրը մինչև 3-րդ Պետական Դումայի գումարվելը։

◆ «Русь» լրագրին հաղորդում են, որ պրեմիէր-մինիստր Ստօլիպինը հեռագիր է ուղարկել Օդեսայի քաղաքապետին՝ պահանջելով նրանից ամենավճռական միջոցների դիմել անկարգութիւններին վերջ տալու համար և մահրամանն կերպով հաղորդել վերջին օրերում տեղի ունեցած դէպքերի բոլոր հանգամանքներն ու այդ անկարգութիւնների զարգանալու պատճառները։

◆ Ոստիկանական դեպարտամենտը տեղեկութիւն է ստացել Լիբավայից, որ այնտեղ բռնված ու կալանաւորված է հաուպտվախտում 34-րդ Արմենական Սիբիրեան հրացանաձիգ գնդի օֆիցէր Բօլիսը, որ մեղադրվում է էքսպրօպրիացիայի մէջ։ Սեպտեմբերի 15-ին ուրիշ երեք ընկերների հետ միասին նա Լիբավայի գաւառում յարձակվել է Մուտենեօկ կալուածի վրա և կալուածատիրոջից մահվան սպառնալիքով խլել 400 ռուբլի։ Սակայն յարձակվողներից մէկի բնորոշ դէմքը նկատել են կալուածի բնակիչները։ Նա Վլադիվոստոկից եկած օֆիցէր Բօլիսն է եղել, որին բռնել են միւս չարագործների հետ միասին քէֆ անելիս։

[redacted] («Б. В.»)

◆ Մոսկվայում կայանաւորված են արհեստական տիպի ծագում ունեցող չորս անձնաւորութիւններ, որոնք յաճախ էին լինում ակումբներում և թղթախաղում խոշոր գումարներ էին վատնում։ Կասկածում են, որ նրանք հարաւային քաղաքներից մէկում կատարված մեծ կողոպուտի կազմակերպողները պիտի լինեն։ («У. Р.»)

◆ Լուր է պտտում, որ զինուորական մինիստր գեներալ Ռեդիգերը մօտ ժամանակներս թողնում է իր պաշտօնը։ Ենթադրում են, որ նրան կը փոխարինէ զինուորական շրջանների հրամանատարներից մէկը կամ զինուորական մինիստրի օգնական գեներալ Պոլիվանովը։ («У. Р.»)

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

Ներքին

5 հոկտեմբերի

ՕԴԵՍՍԱ։ Գեներալ-նահանգապետին կից բանկերի, նաւատէրերի, հացավաճառների և խանութների ներկայացուցիչները ժողով գումարելով, քաղաքի հանգստութեան միջոցների վերաբերութեամբ, անհրաժեշտ համարեցին վերացնել ցերեկվայ և գիշերային պահապանների ինստիտուտը և փոխարինել քաղաքապահների համապատասխան թւով և ստեղծել քաղաքապահների լրացուցիչ խմբեր։ Ծախքերի համար հանգանակութիւն կը լինի զանազան ֆիրմաներից և հասատութիւններից։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Մալիին կայարանում նկատել են, որ կոմսուհի Զամօյսկին, որ նրատել էր Շեպետովկում և գնալու էր Վարշավա, չը կայ վագոնի օթեակում։ Դիակն էլ գծի վրա չեն գտել։ Ենթադրում են, որ նրան փախցրել են։

ԳՐՕԶՆԻ։ Հոկտեմբերի 3-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, մի քանի կողոպտիչներ, որոնք հագած ունէին միլիցիայի պրապօրշչիկի զգեստներ, յարձակվեցին ակնավաճառ Գօլդշտէյնի խանութի վրա։ Սարսափեցնելու հասարակութեանը մի քանի անգամ կրակ պարպելով, չարագործները կողոպտեցին խանութը։ Կողոպտիչների եռեից անմիջապէս ուղարկվեցին պահակներ։ Հրացանաձգութեան ժամանակ սպանվեց պօստի մօտ կանգնած պօստարարը։

6 հոկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութեան կից կազմվում է մի միջվարչական մասնաժողով, որ քննելու է այն հարցը, թէ կարելի է արդեօք թոյլատրել ռուսական գինին վաճառել պետական գինու պահեստներում։

ԽԱՐԿՕՎ։ Վախճանվեց նահանգական դատարանի նախագահ Նինարօչկինը, որ կէս դար շարունակ պաշտօնավարել է տեղական դատաստանական հիմարկութիւններում։

ՈՒՄԱՆ։ Զինուորական դատարանին են յանձնված Լադիժինկա գիւղի անկարգութիւնների մէջ մեղադրվողները, որոնց թւում է նաև Պետական Դումայի նախկին անդամ Կուշերենկան։

Արտաքին

5 հոկտեմբերի

ՊԱՐԻԶ։ Մինիստր Իզվոլսկու պաշտօնական այցելութիւնները հանրապետութեան նախագահին և կաբինէտի անդամներին տեղի կունենան գալիք շաբթում։ Այդ ժամանակամիջոցում Պարիզ կը գայ Հաագայի խաղաղարար կոնֆերէնցիայի նախագահ Նէլիդօվը։

ՎԻԵՆՆԱ։ Աժբողջ օրը կայսրը չը տեսնվեց։ Երեկոյեան դէմ տաքութիւնը չը բարձրացաւ։ Ընդհանուր դրութիւնը լաւանում է։

6 հոկտեմբերի

ՎԻԵՆՆԱ։ «Կօր. Վիլհելմ» հաղորդում է, որ կայսրի առողջութեան մասին ստացված լուրերը այնքան էլ հանգստացուցիչ չեն։ Կայսրը գիշերը աւելի վատ է անցրել, քան երէկ։ Հաղը շարունակ վերսկսվում է, քուն էլ չունի։ Առաւօտեան մի փոքր լաւացաւ։

ՍԷՈՒԼ։ Կօրէայի կայսրը եպիսկոպական դահաժառանգի պատուին նախաճաշ տուեց։

ՊԱՐԻԶ։ «Պտի Պարիզիէն»-ը իր առաջնորդողում մատնանշում է, որ անհիմն է այն յոռետես վերաբերմունքը, որ մի քանիսը ցոյց են տալիս Հաագայի կոնֆերէնցիայի հետևանքների վերաբերմամբ։ Թէև արբիտրաժի և զինման սահմանափակման հարցերում կոնֆերէնցիան թեր և դէմ քուէ տուեց ընդհանուր բնաւորութիւն կրող ցանկութիւններին միայն, բայց ծովային և ցամաքային պատերազմների մի շարք կարևոր հարցերի իրաւագիտական խնդրում զգալի բարելաւումներ մտան, իսկ միջազգային պրիզի ատեան հաստատելը պատմական դէպք է հանդիսանում։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վենէրական (սիֆիլիս), միզասեռ. հ.։
Կ. Մ. ԶԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վենէրակ., վիրաբուժութեան։
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։
Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—1—2 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։
ԿԻՆՈ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՂԵՐԲԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Վճարը 50 կ.։ Զբաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ՀՐԱՒԷՐ

Թիֆլիսի Զգրաշէնի ս. Աւետաց եկեղեցում, կիրակի, ամսիս 7-ին, Թեմական բարձը սրբազան առաջնորդի կարգադրութեան համաձայն, պատարագ կը մատուցանէ Գարբենցայ Ղևոնդ քահանայ Աբուլեանցը։ Պատարագը կը սկսվի առաւօտեան ժամի 10-ին, որի համար Զգրաշէն եկեղեցու պ. պ. ծխականներին յայտնվում է ի գիտութիւն։

Աւագ երէց՝ Գէորգ Աբուլեան
Երէցփոխ՝ Ալ. Քալանթարեան

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
և երկու օրից բոլոր բաժանորդներին կուղարկվի
„ՅՈՒԹԱՐԱՐ“
Թատերական-գրական-գեղարուեստական պատկերազարդ երկշաբաթաթերթի № 8. Վ. Փափազեանի «Ժայռ»-ի հետ միասին (պէէս 4 գործ.)
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ. Հայ դերաս. ընկերակց. գործունէութիւնը 1907—8 յօրելեանական թատերաշրջանին.—Դրամայի և բեմի մասին.—Ցօլստոյի նորօրինակ կարծիքները Շէքսպ.մասին.—Ժայռի սերը.—Հայկական ներկայացում. «Ցրցունքի հովիտը».—Հայոց թատրօնի վերակազմութիւնը.—Մի առաջարկութիւն.—Անելի պեղումների առթիւ։—Բաղդասար աղբօր նամակները.—Մեր պատկերները — Նամակ խմբագրութեան. — Լուրեր.—Պօստ-արկղ.—Յայտարարութիւններ։
«Ցուշարար»-ի բաժանորդագրութիւնը շարունակվում է. 1907/8 թ. բաժնեգինն է 5 ր.։ Նոր բաժանորդները կը ստանան բոլոր լոյս տեսած համարները իրանց յաւելուածներով։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція „Ցուշարար“. 1—1

Լոյս տեսաւ
„ԵՐԿՐԻ ՁԱՅՆԸ“
(№ 19)
հետևեալ բովանդակութեամբ.
Կը շարունակենք Տ. Զաւեն
Մեր ցաւը մէկ է (բանաստ.) Շ. Կուրղինեան
Աբդիւլ-Համիդի ներքին կեանքը Սեֆեր-բէյ
Հայ յեղ. կուսակցութիւնների շուրջը Հրանտ
Էրզրումի թիւրք յեղ. կոմիտէն Միհրան
Ի Նպաստ թիւրքահայ սովեալների
Թիւրքահայ սովեալների օգտին ստացված գումարներ
Մամուլի շուրջը
Թիւրք թատրօն (Ծագումը, Պատմութիւնը, Նախակարապետները) Ա. Թալասս
Բանասիրական (Թիւրքիայի ապագան) Բ. Իշխանեան
Անգլօ-ռուս համաձայնութիւնը և Թիւրքիան Ալիս
Խմբագրեան կողմից
Յայտարարութիւններ
1—1

Հայերէն դասագրքեր
ԴՐԻԳՈՐ ՎԱՆՑԵԱՆԻ
Լոյս տեսաւ „ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ“ ամբողջովին։ Փոփոխած և հարստացած. գինը 50 կոպէկ
1. Գրպանի ուղղագրութիւն 5 կ.
2. Պատկերազարդ այբբենարան 10 կ.
3. Հայոց լեզու ա. տարի 20 կ.
4. Դպրոցական քերականութիւն բ. տիպ. 25 կ.
5. Պատմական քերականութիւն 75 կ.
6. Հայ հեղինակներ բ. տիպ. 1 ր. —
Գումարով առնողներին 20% զեղչ։ Դիմել գրավաճառներին, կամ հեղինակին՝ Тифлисъ, Коммерческое училище, Ванціану.
(Կ. Չ. ու.) 6—10

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Հայ Դրամատիկական Ընկերութիւն
Երկուշաբթի, 8 հոկտեմբերի,
Հայ դերասանական ընկերութիւնը ի նպաստ «ՄԵՂՈՒ» աշխատանքի տան
կը ներկայացնէ
ՄԵՆԱԿ ՄԱՐԴԻԿ
Դրամա 5 արար., հեղ. Հաուպտմանի, թարգմ. Վ. Տիրացեանի.
Մասնակցում է ամբողջ խումբը.
Տեղերի գները բենեֆիսային են։
Այս ներկայացմանը անդամակցական կտրոնները չեն ընդունվում։
(Շ. Կ.) 2—2

ԿՐՕՆԻ դասագրքեր

1) Առաջին տարի	— 25 կ.	25%	Զեղչ
2) Երկրորդ »	— 20 »	20%	
3) Երրորդ »	— 30 »		
4) Հին-Ուխտի	— 35 »		
5) Նոր-Ուխտի	— 40 »		
6) Գործք առաքելոց	40 »		
Ուսուցչաց մասեր	—	35%	

Կարելի է դիմել Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառներին։ Ինձ դիմողները ստանում են վերև յիշած զեղչը։ Հասցէն՝ Коммерческое училище.
Սահակ քահ. Սահակեանց
(Ե. Հ. Կ.) 4—10

ԲԺԻՇԿ
Գ. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Ներին եւ երեխայոց, առանձնապէս սամոխի եւ աղիքների հիւանդութիւններ։
Ընդունելութիւն ամեն օր | 12—1 ժ. առաւօտեան 5—7 ժ. երեկոյեան
Միքայէլեան փողոց ս. Ճավճավաձէի № 36.
(Ա. Օ.) 5—100

ՀՐԱՒԷՐ
Կիրակի, ամսիս 7-ին, ցերեկվայ 12 ժամին Թանդոյեան եկեղեցում լինելու է երկսեռ ծխականների առաջին ընդհանուր ժողով—պաշտօնից հրաժարված մի հոգաբարձուի տեղ 1—3 հոգաբարձու ընտրելու, որի համար յայտնելում խնդրում եմ նոյն եկեղեցու ծխականներին մասնակցել ժողովին։
Գործակալ՝ Ղևոնդ քահ. Մամիկոնեանց
(Չ. Շ. Կ.) 3—3

ԲԺԻՇԿ ԱՊԵՏ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
Վերադարձաւ Կովկասի հանքային ջրերից և վերսկսեց ընդունելութիւնը ներքին և ջղային հիւանդների, առաւօտ. 9—12 ժ., երեկ. 5—7 ժամ։
Միքայէլեան փողոց, № 27։
(Ե. Հ. Շ. Կ.) 8—50

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մխիթարեանց
Ընդունում է հիւանդներին. մասնագիտութիւն՝ սիֆիլիս, միզային, վենէրական և մորթու հիւանդութիւններ. առաւօտեան 12—2 ժ., երեկ. 5—7 ժ., Սօլոլակ, Բիւրեղեան փողոց № 33։
(Ա. Օ.) 18—100

ՎԱՌ. ԵՒ ՍՏ.
ՍՄԲԱՏԵԱՆՆԵՐԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ
Բօստօվից Դ/վ. փոխադրվում է Թիֆլիս։ Նպատակն է՝ երաշխաւորութեամբ պատրաստել հայ երկսեռ երեխաներ ցանկացած միջնակարգ դպրոցը մտցնելու և հիմնօրէն սովորեցնել մայրենի լեզուն։ Կայ երկու գիշերօթիկի տեղ։ Պայմանների մասին ամեն այն օր, բէ՝ հրութեան փ., տ. Սմբ. Զանփոլադեանի № 60։ (Ե. Չ. Կ.) 9—10

ՆՈՐ ԳԻՒՏ
„ԲՕՐՆՕ ՆԱՖԹԱԼԱՆ“
Բոլորովին փչացնում է գլխի թեփը, պիրքացնում մազերը, նպաստում է նրա բուսելուն և տալիս է նրան իսկական տեսք։
Թոյլատրված է բժշկական վարչութիւնից, որպէս չը պարունակող մի վնասակար նիւթ։
Վաճառվում է՝ Кавказское Т-во торгов. аптек. товарами; Офицерское Экономическое общество и въ ихъ отдѣленіяхъ. դեղատներում, դեղավաճառների և հոտաւէտեղէն ծախողների մօտ։
(7, 22) 7—25

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Արտասահմանում տպագրված 96 գոյնով 63—50 սանտ. մեծութեամբ
ՈԳԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԻ 3-ՐԴ ԷՋԱՆԱԳԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԻՆՆԷ 3 ՐՈՒԲԼԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀԱԾԱԽՍՈՎ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՈՇՄԸ
ՈՐՊԷՍ ԶԱՐԴ ԵՒ ՈՐՊԷՍ
ԺԱՄԱՑՈՅՑԻ ԲՐՕՇԿԱ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԿԱՆԱՆՑ
ՀԱՄԱՐ ՀԱՄԱՐ
Գինն է՝ ոսկուրէ 18 ր. արծաթէ 3 » ճանապարհածախսով
Գինն է՝ ոսկուրէ 15 ր. արծաթէ 3 » ճանապարհածախսով
Առանց կանխավճարի չէ ուղարկվում
(Հ. Կ. Ե.) Դիմել՝ Тифлисъ. Вельяминовская, № 24, В. Варданяну. 9—10

„Գուտտենբերգ“ գրավաճառանոցում ծախվում են
Գ. Գալստեանի հրատարակած դասագրքերից հետևեալները.
Քերականութիւն մայրենի լեզուի, ա. բ. և գ. մաս, Ստ. Պալասանեանի—75 կ.
Ընդհանուր պատմութիւն, Վինոգրադովի, հին-դար, թարգմ. Խաչակի—1 ր.
Գծագրութեան օրինակներ, Գ. Լևոնեանի, ա. մաս—20 կ., բ. մաս—20 կ., գ. մաս—35 կ.
Դաս. ընդհանուր աշխարհագրութեան, քաղաքական մաս, Լ. Բաբայեանի—65 կ.
» » » Եւրոպա » » —50 կ.
» » » Իվանովի, թարգմ. Ա. Աբեղեան, մասն ա.—70 կ.
Начальная книжка для армянскихъ школъ, С. Мандиняна—55 к.
Նոյն տեղից կարելի է ձեռք բերել ամեն տեսակ դասագրքեր։ Դպրոցներին, գրավաճառներին և գրավաճառներին տրվում է բաւարար զեղչ։ Վերագիր վճարով ցանկացողները պէտք է ուղարկեն կանխավճար ապայման։
Դիմել՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“. 2—5

ЭЛЕКТРО-ПЕЧАТНЯ
„ЭКОНОМІЯ“
Ав. Мугдусіакопова съ С-ми.
въ Тифлисѣ, Большая Ванкская ул., д. Семинаріи № 3—5.
Исполняетъ срочно, аккуратно и чисто, по возможно дешево слѣдующія работы: всевозможныя типографскія, съ самыхъ крупныхъ и до самыхъ мелкихъ заказовъ, печатаніе большихъ журналовъ, книгъ, газетъ, брошюръ, афишъ, объявленій, визитныхъ карточекъ и т. п.
Бумага всѣмъ заказчикамъ уступается по фабричнымъ цѣнамъ.
Принимаются также заказы на ПЕРЕПЛЕТНЫЯ и ЛИНОВАЛЬНЫЯ РАБОТЫ.
Для всѣхъ учебныхъ завѣденій дѣлается противъ другихъ заказчиковъ 20% СКИДКИ.
Заказы принимаются тамъ же, въ конторѣ типографіи, съ 8 час. утра до 8 час. вечера.
Иногородныхъ заказчиковъ прошу адресовать заказы: Тифлисъ, Большая Ванкская ул., д. семинаріи, № 3—5. Въ типографію „ЭКОНОМІЯ“ Ав. Мугдусіакопова съ С-ми.